

Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»

Навчально-науковий інститут економіки
(інститут)

Фінансово-економічний факультет
(факультет)

Кафедра туризму та економіки підприємства
(повна назва)

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
кваліфікаційної роботи ступеня бакалавр

студенткою Байгузіною Єлизаветою Дмитрівною

академічної групи 242-20ск-1

спеціальності 242 Туризм

за освітньо-професійною програмою «Туризм»

на тему «Організація культурно-пізнавального туризму в Дніпропетровській області»

Керівники	Прізвище, ініціали	Оцінка за шкалою		Підпис
		рейтинговою	інституційною	
кваліфікаційної роботи	Безугла Л.С.			
розділів:				
1. Теоретичний	Безугла Л.С.			
2. Дослідницький	Безугла Л.С.			
3. Проектний	Безугла Л.С.			
Рецензент				
Нормоконтролер	Барановська Р.С.			

Дніпро
2023

ЗАТВЕРДЖЕНО:
завідувача кафедри туризму та
економіки підприємства
_____ Людмила БЕЗУГЛА
«___» _____ 2023 року

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу
ступеня бакалавр

студентці Байгузіній Є.Д. академічної групи 242-20ск-1
спеціальності 242 Туризм
за освітньо-професійною програмою «Туризм»

на тему: «Організація культурно-пізнавального туризму в Дніпропетровській області»

затверджену наказом ректора НТУ «Дніпровська політехніка» від 09.05.2023 р. № 334-С

Розділ	Зміст	Термін виконання
Теоретичний	Теоретико-практичні аспекти культурно-пізнавального туризму	17 квітня 2023 р.
Дослідницький	Аналіз розвитку культурно-пізнавального туризму	15 травня 2023 р.
Проектний	Стратегії розвитку культурно-пізнавального туризму	12 червня 2023 р.
Оформлення кваліфікаційної роботи бакалавра		14 червня 2023 р.

Завдання видано _____ Безуглою Л.С.

Дата видачі _____

Дата подання до екзаменаційної комісії 05.06.2023 р.

Прийнято до виконання _____ Байгузіна Є.Д.

ЗМІСТ

	6
ВСТУП	
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ	9
1.1. Сутність та класифікація культурно-пізнавального туризму	9
1.2. Світовий досвід у сфері культурно-пізнавального туризму	12
1.3. Розвиток культурно-пізнавального туризму в Україні	20
Висновки за розділом 1	24
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ	25
2.1. Характеристика об'єктів культурно-пізнавального туризму в Дніпропетровській області	25
2.2. Організація культурно-пізнавального туризму в Дніпропетровській області	40
2.3. Проблеми та перспективи розвитку культурно-пізнавального туризму	50
Висновки за розділом 2	54
РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ	55
3.1. Стратегія становлення культурно-пізнавального туризму у Дніпропетровській області	55
3.2. Розробка екскурсії «Стежками Дніпропетровщини»	61
Висновки за розділом 3	64
ВИСНОВКИ	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	68

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка: с. 67, рис. 7, табл. 7, 30 літературних джерела.

В кваліфікаційній роботі бакалавра проаналізовано організацію культурно-пізнавального туризму в Дніпропетровській області, а також вивчено світовий досвід у сфері культурно-пізнавального туризму. Була запропонована стратегія розвитку культурно-пізнавального туризму у Дніпропетровській області та розроблено екскурсію «Стежками Дніпропетровщини».

Метою дослідження є визначення особливостей, а також аналіз організації культурно-пізнавального туризму в м. Дніпро, як одному з провідних регіонів країни, а також розробка культурно-пізнавального туру.

Об'єкт дослідження є процес організації культурно-пізнавального туризму та туристичної індустрії в Дніпропетровській області.

Предмет дослідження є теоретичні, науково-методичні та практичні аспекти розвитку культурно-пізнавального туризму в Дніпропетровській області.

У процесі роботи були використані наступні методи дослідження: теоретичного узагальнення та класифікації – для визначення стану і теоретичного обґрунтування перспектив розвитку культурно-пізнавального туризму дніпропетровського регіону; статистичного аналізу – для дослідження туристичних показників; порівняльний аналіз та синтез – для дослідження рівня організації туристичної діяльності та інфраструктури туризму в Дніпропетровській області; графічний – для візуального відображення статистичного матеріалу та схематичного подання теоретичного матеріалу; метод прогнозування – для здійснення припущень щодо ефективності запропонованих шляхів розвитку культурно-пізнавального туризму регіону.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: СТРАТЕГІЯ, КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНИЙ, РЕСУРСИ, ЕКСКУРСІЯ, ТУР, ТУРИЗМ, ДНІПРОПЕТРОВСЬКА ОБЛАСТЬ.

PAPER

Explanatory note: 67 pages, 7 figures, 7 tables, 30 sources.

The bachelor's thesis analyzes the organization of cultural and cognitive tourism in the Dnipro region, as well as the world experience in the field of cultural and cognitive tourism. A strategy for the development of cultural and cognitive tourism in the Dnipro region was proposed and an excursion "Paths of the Dnipro Region" was developed.

The purpose of the study is to identify the features and analyze the organization of cultural and educational tourism in Dnipro, as one of the leading regions of the country, as well as to develop a cultural and educational tour.

The object of the study is the process of organizing cultural and educational tourism and the tourism industry in the Dnipro region.

The subject of the study is the theoretical, scientific, methodological, and practical aspects of the development of cultural and educational tourism in the Dnipro region.

The following research methods were used: theoretical generalization and classification - to determine the state and theoretical substantiation of the prospects for the development of cultural and cognitive tourism in the Dnipro region; statistical analysis - to study tourism indicators; comparative analysis and synthesis - to study the level of organization of tourism activities and tourism infrastructure in the Dnipro region; graphic - for visual display of statistical material and schematic presentation of theoretical.

KEYWORDS: STRATEGY, CULTURAL AND COGNITIVE, RESOURCES, EXCURSION, TOUR, TOURISM, DNIPROPETROVS'K REGION.

ВСТУП

Актуальність теми. Культурно-пізнавальний туризм є одним з найпопулярніших видів туризму, який орієнтований на вивчення культурної спадщини, історії, мистецтва та традицій різних регіонів та країн. Цей вид туризму набуває все більшої популярності серед подорожуючих, оскільки дозволяє їм не лише відпочити, але й збагатити свої знання та розширити світогляд.

Для Дніпропетровської області характерні чіткі тенденції: стрімкий розвиток туристичної галузі та створення майже в кожному районі яскравих, економічно вигідних та конкурентоспроможних пізнавальних турів, екскурсій, туристичних комплексних послуг, активного та здорового відпочинку, змістовного дозвілля.

Актуальність дослідження зумовлена недостатнім висвітленням питання культурно-пізнавального туризму в науковій літературі, хоча популярність цього виду туризму в Україні загалом, та на Дніпропетровщині зокрема, останнім часом стрімко зростає та необхідністю пошуку сучасних ефективних шляхів активізації використання потенціалу туристичних об'єктів у пізнавальному туризмі. У зв'язку з цим значення досліджень з метою підвищення ефективності розвитку пізнавального туризму Дніпропетровської області обумовлює актуальність теми кваліфікаційної роботи.

Теоретичні підходи до регіональних особливостей розвитку туризму розглядають у своїх працях Брича В.Я. [16], Воловик Л.М. [22], Герасименко В.Г. [51], Кляп М.П. [10], Любіцевої О.О. [44], Мальська М.П. [47], Поливач К.А. [54], Скляра Г.П. [57] Шкарупи В.Г. [57] та ін.

Особливостям туристичної інфраструктури Дніпропетровщини присвячені наукові праці сучасних науковців, таких як Бутка М. [17], Василюк О. [18], Воловик Л. [22], Кошель А. [41], Пилипів В. [53], Полтавець А. [55], Турло Н.

Метою і завданням роботи є визначення особливостей, а також аналіз організації культурно-пізнавального туризму в м. Дніпро, як одному з провідних регіонів країни, а також розробка культурно-пізнавального туру.

Для досягнення мети було визначено такі завдання:

- дослідити сутність та класифікацію культурно-пізнавального туризму;
- розглянути світовий досвід у сфері культурно-пізнавального туризму;
- здійснити аналіз розвитку культурно-пізнавального туризму в Україні;
- надати загальну характеристику об'єктів культурно-пізнавального туризму в Дніпропетровській області;
- провести аналіз організації культурно-пізнавального туризму та визначити проблеми та перспективи розвитку;
- запропонувати стратегію становлення культурно-пізнавального туризму у Дніпропетровській області;
- розробити культурно-пізнавальний тур з метою підвищення туристичної привабливості дніпропетровського регіону.

Об'єктом дослідження є процес організації культурно-пізнавального туризму та туристичної індустрії в Дніпропетровській області.

Предметом дослідження є теоретичні, науково-методичні та практичні аспекти розвитку культурно-пізнавального туризму в Дніпропетровській області.

Методи дослідження: теоретичного узагальнення та класифікації – для визначення стану і теоретичного обґрунтування перспектив розвитку культурно-пізнавального туризму дніпропетровського регіону; статистичного аналізу – для дослідження туристичних показників; порівняльний аналіз та синтез – для дослідження рівня організації туристичної діяльності та інфраструктури туризму в Дніпропетровській області; графічний – для візуального відображення статистичного матеріалу та схематичного подання теоретичного матеріалу; метод прогнозування – для здійснення припущень щодо ефективності запропонованих шляхів розвитку культурно-пізнавального туризму регіону.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що результати проведеного дослідження можуть бути використані туристичними

підприємствами з метою задіяння культурної спадщини України у розробці культурно-пізнавальних турів.

Апробація результатів. Основні положення роботи і результати досліджень доповідались були оприлюднені у міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні тенденції розвитку індустрії туризму та гостинності: глобальні виклики», яка проходила 15 березня 2022р. у м. Харків (Юрчишина Л.І., Байгузіна Є.Д. ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПРОБЛЕМИ РЕКРЕАЦІЙНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ. *Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні тенденції розвитку індустрії туризму та гостинності: глобальні виклики»*. ХНУМГ ім. О.М. Бекетова. 2022. С. 35-37.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи: Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних літературних джерел, що містить 30 найменувань. Основний зміст кваліфікаційної роботи викладений на 67 сторінках. Робота містить 7 таблиці, 7 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ

1.1 Сутність та класифікація культурно-пізнавального туризму

Культурно-пізнавальний туризм відноситься до типу туризму, в якому основною метою є ознайомлення туристів з культурними та історичними аспектами відвідуваної країни чи регіону. Сутність культурно-пізнавального туризму полягає в збагаченні культурних знань, розумінні інших культур, спілкуванні з місцевими жителями, а також усвідомленні і цінуванні культурної різноманітності. Цей вид туризму сприяє взаєморозумінню та обміну досвідом між різними культурами, а також збереженню та просуванню культурної спадщини. Культурно-пізнавальний туризм має свої ресурси, які наведені у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 – Типи культурно-пізнавальних ресурсів

Предметні	Непредметні
- пам'ятники археології, історії, архітектури та містобудування, монументального мистецтва; - музеї, - музеї-заповідники, - музеї-садиби	- звичаї - традиції - обряди, - фольклор, - усна народна творчість

Джерело: складено автором на основі [1; 10]

Культурно-пізнавальні ресурси служать передумовою для організації культурно-пізнавальних видів рекреаційних послуг, оптимізують рекреаційну діяльність в цілому, виконуючи досить серйозні виховні функції. Культурно-пізнавальні ресурси включають всі елементи культури та спадщини, які можуть бути використані для освітньо-пізнавального досвіду під час подорожей та туристичних подій. Поділяють туристичні ресурси на чотири групи: гідром

(водні об'єкти), фітом (земля, природа), літом (створені працею людини), антропом (нематеріальні види людської діяльності) (рис. 1.1.).

Рисунок 1.1 – Взаємозв'язок груп туристичних ресурсів

Джерело: складено автором на основі [21]

Культурно-пізнавальний туризм може мати різні форми, напрямки та класифікацію (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 – Класифікація культурно-історичних об'єктів

Матеріальні культурно-історичні об'єкти	Духовні культурно-історичні об'єкти
<ul style="list-style-type: none"> - сукупність засобів виробництва; - інші матеріальні цінності суспільства на кожній історичній стадії його розвитку 	<ul style="list-style-type: none"> - сукупність досягнень суспільства в освіті; - сукупність досягнень суспільства в науці; - сукупність досягнень суспільства в мистецтві; - сукупність досягнень суспільства в літературі; - сукупність досягнень суспільства в організації державного і суспільного життя, в праці і побуті

Джерело: складено автором на основі [15; 19]

Основні класифікації включають:

- етнографічний туризм – це тип туризму, спрямований на вивчення традицій, звичаїв, культурного спадку та способу життя окремих етнічних груп

або народів. Туристи можуть відвідувати місця мешкання місцевих жителів, спостерігати за їх повсякденним життям, дізнаватися про традиційні ремесла, мистецтво, кулінарію та інші аспекти культури.

- археологічний туризм – тип туризму спрямований на вивчення археологічних пам'яток, стародавніх цивілізацій та історичних руїн. Туристи відвідують археологічні розкопки, стародавні міста, піраміди та інші археологічні об'єкти з метою отримання знань про минулі епохи.

- музейний туризм – це відвідування музеїв, галерей мистецтва, виставок і інших культурно-історичних закладів. Туристи мають можливість побачити цінні колекції мистецтва, артефакти, історичні експозиції та інші елементи культурної спадщини.

- етнічний туризм – це форма, яка підкреслює культурні особливості та традиції певних етнічних груп або меншин, які проживають у певній територіальній області.

- релігійний туризм – спрямований на відвідування релігійних місць, свят та паломництва. Він може бути пов'язаний з релігійними фестивалями, церквами, монастирями, храмами та іншими релігійними об'єктами.

- архітектурний туризм – у цій формі, коли туристи відвідують архітектурні пам'ятки, включаючи стародавні будівлі, замки, палаци, собори, фортеці та інші історичні споруди.

- мистецький туризм – це форма туризму, яка спрямована на відвідування з мистецькими творами, такими як картини, скульптури, архітектура, музика та театральні вистави. Це може включати відвідування музеїв, галерей, концертних залів та інших мистецьких об'єктів.

- гастрономічний туризм – це форма туризму, коли туристи досліджують місцеву кухню та страви. Вони можуть відвідувати ресторани, відвідувати кулінарні фестивалі, проводити дегустацію страв, вивчати місцеві кулінарні традиції та навчатися готувати національні страви.

- екологічний туризм – це форма туризму, що підкреслює природні краси і розмаїття екосистем. Туристи відвідують національні парки, заповідники, гірські

райони, озера, річки та інші природні об'єкти з метою пізнання та збереження природного середовища [18].

1.2 Світовий досвід у сфері культурно-пізнавального туризму

Світовий досвід у сфері культурно-пізнавального туризму демонструє, що цей вид туризму має великий потенціал і важливе значення для розвитку туристичної індустрії та збереження культурної спадщини. Культурний туризм розповсюджується по всьому світу. Це важливий стимул для підтримки збереження спадщини, збереження культурного самовираження та сприяння економічному розвитку. Згідно з дослідженнями UNWTO, близько 40% мандрівників зараз називають себе «культурними мандрівниками» [14].

Світовий досвід у сфері культурно-пізнавального туризму включає безліч прикладів успішної реалізації цього виду туризму в різних країнах. Деякі приклади світового досвіду у цій галузі включають [13; 8]:

1. Європейські культурні столиці. Кожного року одне або кілька міст у Європі отримують статус «Культурної столиці Європи». Ця ініціатива спрямована на просування та популяризацію культурної спадщини міст та регіонів через проведення різноманітних культурних заходів, фестивалів, виставок та інших подій.

2. Музеї світового рівня. У світі існують видатні музеї, такі як Лувр у Парижі, Британський музей у Лондоні, Музей Метрополітен у Нью-Йорку та багато інших. Вони приваблюють мільйони відвідувачів, які бажають вивчати історію, мистецтво і культуру світового рівня.

3. Визначні архітектурні споруди. Багато країн мають світові відомі архітектурні шедеври, такі як Піраміди Гізи в Єгипті, Тадж-Махал в Індії, Мачу-Пікчу в Перу, Собор Святого Петра в Римі та інші. Вони є об'єктами паломництва для туристів, які цікавляться архітектурою та історією.

4. Культурні фестивалі. У багатьох країнах проводяться різноманітні культурні фестивалі, які привертають туристів з усього світу. Наприклад,

Карнавал у Ріо-де-Жанейро, Фестиваль в Памплоні в Іспанії, Октоберфест у Мюнхені, Фестиваль Сакури в Японії та багато інших.

5. Культурні маршрути. Визначені країни і регіони розробляють культурні маршрути, які охоплюють ключові культурні об'єкти та місця інтересу. Наприклад, Шлях Святого Якова в Іспанії, Великий шовковий шлях, що сполучає різні країни Азії, та інші.

У розвитку культурно-пізнавального туризму провідну роль відіграють міжнародні організації, а саме [4]:

- ЮНЕСКО (Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури): ЮНЕСКО займається охороною світової культурної спадщини, включаючи пам'ятки, природні і культурні ландшафти, археологічні об'єкти тощо. Вона сприяє збереженню та пропаганді культурних цінностей через включення їх до списку Світової спадщини і розвиток туристичних маршрутів, спрямованих на пізнання цих об'єктів.

- Всесвітня туристична організація (UNWTO): UNWTO займається розвитком і підтримкою сталого туризму в усьому світі. Вона сприяє розвитку культурно-пізнавального туризму шляхом залучення урядів, громадських організацій та приватного сектору до співпраці, розробки політик та програм, спрямованих на збереження та пропаганду культурної спадщини.

- Європейська спілка туризму і культурної спадщини (ETC): ETC займається просуванням туризму в Європі, зокрема культурно-пізнавального туризму. Вона сприяє співпраці між європейськими країнами у сфері культурного туризму, розробці маркетингових стратегій та просуванні культурних маршрутів.

- Світовий туристичний і культурний форум (WTTCF): WTTCF є платформою для обговорення та співпраці між урядами, громадськими організаціями та приватним сектором у сфері туризму та культурної спадщини. Форум зосереджується на розвитку сталого туризму, пропаганді культурних цінностей та обміні досвідом у цій галузі.

- ICOMOS (International Council on Monuments and Sites) є міжнародною неприбутковою організацією, яка спеціалізується на збереженні та охороні культурної спадщини. Діяльність ICOMOS зосереджена на захисті, дослідженні, документуванні, реставрації та сталому розвитку пам'яток культури та історичних місць.

Окремо слід виділити міжнародну організацію Раду Європи та Європейську комісію.

Рада Європи об'єднує 47 держав-членів, ця організація працює у багатьох сферах, включаючи розвиток культурно-пізнавального туризму, сприяє збереженню та просуванню культурної спадщини, розвитку міжнародної співпраці і зміцненню культурного розмаїття у Європі [16].

Рада Європи підтримує культурний діалог між різними країнами Європи. Вона організовує форуми, конференції та обмін програмами, що сприяють спілкуванню та обміну досвідом між культурами.

Розвиває політику та заходи, спрямовані на підтримку туризму у своїх держав-членах; сприяє розвитку туристичної інфраструктури, створенню туристичних маршрутів, просуванню культурно-пізнавального туризму та сталого туризму; підтримує програми у галузі культурно-пізнавального туризму; сприяє підвищенню кваліфікації фахівців туристичної галузі та пропагує роль культури у туризмі серед громадськості.

Натомість Європейська комісія є однією з головних інституцій Європейського Союзу (ЄС) і виконавчим органом Співтовариства, відповідає за виконання політик ЄС, розробку законодавства ЄС та забезпечення правильного функціонування європейських програм і фондів, а також впроваджує туристичну політику. Насамперед сприяє співробітництву між країнами-членами, підтримує розвиток туристичної інфраструктури та стимулює стале та інноваційне туристичне підприємництво; фінансує проекти в галузі культури та туризму, що сприяють співпраці, мобільності та інноваціям; співпрацює з ЮНЕСКО та Всесвітньою туристичною організацією.

Європа поділена на макрорегіони з метою сприяння співпраці, зближення та спільного розвитку країн та регіонів, які мають спільні виклики, інтереси або потенціал для співпраці, допомагає ефективніше використовувати ресурси, зокрема фінансові, людські та природні, як наслідок, сприяє раціональному розподілу фінансування, спільному використанню інфраструктури, обміну досвідом та експертизою [17].

Європейські макрорегіони створюються на добровільній основі і зазвичай об'єднують країни та регіони, що мають спільні географічні, екологічні, економічні, культурні або соціальні особливості. Вони мають на меті сприяти розвитку спільних стратегій, проектів та ініціатив у таких сферах, як транспорт, енергетика, туризм, культура, охорона довкілля та законоохоронних документів.

Також значний внесок держава, органи центральної виконавчої влади та органи місцевого самоврядування вносять саме у сферу охорони культурної спадщини об'єктів та пам'яток. Перелік законоохоронних документів представлено на рис. 1.2.

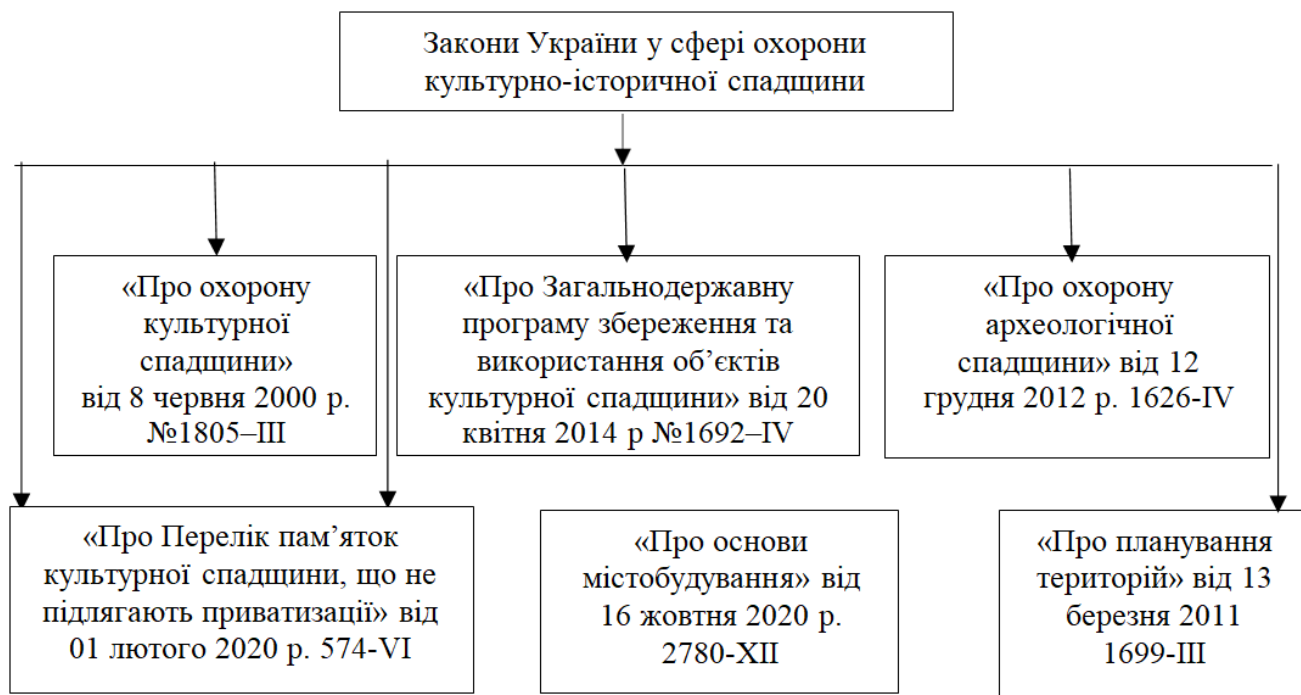

Рисунок 1.2 – Перелік Законів України у сфері охорони культурно-історичної спадщини

Джерело: складено автором на основі [25; 28; 29]

В рамках Європейського Союзу існують такі макрорегіони [30]:

- Балтійський макрорегіон: об'єднує країни, що межують з Балтійським морем, такі як Швеція, Фінляндія, Естонія, Латвія, Литва, Польща, Данія та Німеччина. Метою цього макрорегіону є сприяння сталому розвитку, конкурентоспроможності та зближенню країн у цьому регіоні.

- Дунайський макрорегіон: об'єднує країни, що мають доступ до річки Дунай, такі як Німеччина, Австрія, Словаччина, Угорщина, Словенія, Хорватія, Болгарія та Румунія. Метою цього макрорегіону є розвиток економіки, транспортних зв'язків та захист довкілля в районі Дунаю.

- Альпійський макрорегіон: об'єднує країни, що мають Альпійські гори, такі як Австрія, Франція, Італія, Ліхтенштейн, Швейцарія, Німеччина та Словенія. Метою цього макрорегіону є сприяння сталому розвитку туризму, збереження природних ресурсів та культурного спадку Альп.

- Адриатико-Іонічний регіон, також відомий як Іонійсько-Адріатичний регіон, створений з метою сприяння співпраці та розвитку країн, що межують з Адріатичним та Іонійським морями. Цей регіон об'єднує 8 країн: Італію, Словенію, Хорватію, Боснію і Герцеговину, Чорногорію, Албанію, Сербію та Грецію. Метою є зміцнення співпраці та розвитку в таких сферах, як транспорт, енергетика, туризм, культура, морське довкілля, рибальство, інновації та розвиток підприємництва, збереження природних та культурних ресурсів, підвищення якості життя та забезпечення соціально-економічного зростання.

Різні країни можуть мати відмінності у своїх підходах до державного регулювання туризму, залежно від політичної, економічної та соціокультурної ситуації.

Британське туристичне відомство (British Tourist Authority, ВТА) виконує функцію формування туристичного іміджу Великої Британії та має статус позавідомчого державного органу. Його діяльність спрямована на заохочення та розвиток економіки туризму в країні. Відомство підпорядковується Міністерству у справах культури, засобів масової інформації і спорту.

Функції Британського туристичного відомства можуть включати:

1. Промоція Великої Британії як туристичного напрямку на міжнародному рівні. Відомство здійснює рекламні кампанії та просуває туристичні привабливості країни.

2. Підтримка розвитку туристичної інфраструктури. ВТА може сприяти розвитку готельної бази, транспортної інфраструктури та інших туристичних послуг.

3. Залучення інвестицій. Відомство може сприяти залученню інвестицій у туристичну сферу для її подальшого розвитку.

4. Підтримка туристичних підприємств та підприємців. ВТА може надавати консультаційну та інформаційну підтримку місцевим туристичним підприємствам та підприємцям.

У Великій Британії, оглядово-регуляторні функції щодо діяльності Британського туристичного відомства здійснюють Міністерство у справах культури, засобів масової інформації і спорту, а також Міністерство з питань бізнесу, інновацій і ремесла. Ці органи мають відповідні компетенції та забезпечують виконання регуляторних функцій у сфері туризму.

У Греції, Грецька національна туристична організація (ЕОТ) виконує головну роль у регулюванні туристичної діяльності. Вона підпорядковується Міністерству культури і туризму і здійснює регулятивні та наглядові функції у сфері туризму. Це включає прийняття нормативних актів, ліцензування туристичної та готельної діяльності, встановлення санітарних вимог, регулювання працевлаштування. Представництво туристичних профспілок (SETE) в Греції є галузевою асоціацією туристичних компаній, яка працює на підтримку підвищення якості туристичних послуг та зміцнення конкурентоздатності грецького туризму. Організація прагне до збалансованого розвитку туристичної сфери, збереження визначних пам'яток культури та природного середовища, а також просування грецької культури. SETE взаємодіє з державними органами та іншими зацікавленими сторонами з метою спільного розвитку туризму в країні.

У Іспанії, система регулювання туристичної діяльності заснована на Законі «Про компетенції в галузі туризму» та Декреті «Про діяльність приватних туристичних підприємств». Ці нормативні акти встановлюють правила і вимоги для функціонування туристичних підприємств у країні. Крім загальнонаціонального законодавства, кожна з 17 автономних спільнот має власне законодавство, яке відповідає загальним положенням і нормам зазначеного закону. Це дозволяє забезпечити відповідну регуляцію туристичної діяльності на рівні кожного регіону. Державний секретаріат із туризму в Іспанії є основним органом, що відповідає за всі аспекти туристичної галузі. Він безпосередньо підпорядковується Міністерству промисловості, енергетики та туризму Іспанії. Цей орган відповідає за розробку та виконання загальної державної політики у сфері туризму.

Крім Державного секретаріату, існують інші організації, що підпорядковуються Міністерству промисловості, енергетики та туризму:

1. Центральна дирекція з туризму, яка виробляє загальні напрямки державної політики та займається адміністративними питаннями у сфері туристичного бізнесу.

2. Готельна мережа Paradores, яка включає 83 готелі, що представляють історичну та культурну цінність. Ці готелі розташовані в історичних будівлях, замках, монастирях та інших унікальних місцях.

3. Два виставково-конгресні центри у Мадриді та Малазі, які грають важливу роль у просуванні конференційного туризму та проведенні виставок та заходів.

4. Іспанський інститут туризму Turespaña, який займається просуванням іспанського туристичного продукту за кордоном. Він реалізує маркетингові та просувальні заходи для залучення міжнародних туристів до Іспанії.

В Італії Департамент розвитку конкурентоспроможності туризму (Dipartimento per lo Sviluppo e la Competitivita del Turismo) є державним органом, що входить до складу офісу Прем'єр-міністра Італії та підпорядковується Міністрові туризму. Він відповідає за розробку та виконання національної

політики у сфері туризму, сприяння розвитку туристичного сектору та координацію з іншими адміністраціями, включаючи регіони та автономні провінції.

Департамент здійснює ряд важливих функцій, зокрема:

1. Розробляє та затверджує національну політику у сфері туризму спільно з адміністраціями регіонів і автономних провінцій.
2. Упроваджує заходи з розвитку туристичного сектору, включаючи планування та менеджмент структурних фондів.
3. Здійснює нагляд за ENIT (Національна туристична агенція), ACI (Автомобільний клуб Італії) та CAI (Альпійський клуб Італії).
4. Надає допомогу та стимулює різні галузі національного туризму та привертає інвестиції в італійські туристичні проекти.
5. Видає сертифікати та дозволи іноземним підприємствам та підприємцям, що працюють у сфері туризму.
6. Забезпечує міжнародні зв'язки у сфері туризму з міжнародними організаціями та бере участь у розробці та прийнятті відповідного законодавства ЄС.

ENIT (Ente Nazionale Italiano per il Turismo) діє під наглядом Департаменту і виконує важливі завдання щодо просування туризму в Італії. ENIT співпрацює з регіональними агенціями та профільними асоціаціями для просування Італії як туристичного напрямку з багатим природним та культурним спадком. Вони займаються дослідженнями, розробкою маркетингових стратегій та промоцією італійського туристичного сектору. ENIT співпрацює з підрозділами національних спілок промисловців і підприємців, такими як UPI (Unione delle Province Italiane) та ANCI (Associazione Nazionale dei Comuni Italiani). Ці організації представляють інтереси провінцій та муніципалітетів Італії і беруть участь у розробці заходів, спрямованих на підвищення якості туристичних послуг і стимулювання зростання кількості туристів в італійські регіони.

Крім того, на національному рівні в Італії діє ряд федерацій та асоціацій, таких як Federturismo (Confindustria), Confturismo (Confcommercio) та Assoturismo (Confesercenti). Ці об'єднання виступають у ролі представників підприємств та підприємців у сфері туризму і займаються розповсюдженням інформації, комунікацією, проведенням тренінгів та освітніх програм. Вони також просувають культурні та підприємницькі зв'язки у галузі туризму та підтримують ініціативи, спрямовані на сталий розвиток туристичного сектору.

1.3 Розвиток культурно-пізнавального туризму в Україні

Культурна спадщина України є надзвичайно різноманітною і багатогранною. Країна має багатий історичний та культурний доробок, який охоплює різні епохи та культурні впливи. На державному обліку в Україні перебуває 152 тис. пам'яток культурно-історичної спадщини, з яких 56 тис. — пам'ятки історії, 7 тис. — пам'ятки монументального мистецтва, близько 15 тис. — пам'ятки містобудування та архітектури. Нерухомі святині зберігаються просто неба, інші пам'ятки історії, матеріальної та духовної культури нації — у музеях України.

Українське законодавство розрізняє 8 видів пам'яток [5]:

- археологічні;
- історичні;
- монументального мистецтва;
- архітектури;
- містобудування;
- садово-паркового мистецтва;
- ландшафтні;
- об'єкти науки і техніки.

Одним з найпоширеніших способів класифікації є розподіл за юридичним статусом та значенням. Національні пам'ятки — це об'єкти, які мають особливе національне значення для України. Національні пам'ятки включаються до Державного реєстру нерухомих пам'яток України.

Об'єкти світової спадщини — це об'єкти, які визнані ЮНЕСКО світовою спадщиною і мають всесвітнє значення з точки зору культури, історії або природи. В Україні є кілька об'єктів, таких як Києво-Печерська Лавра, Софія Київська, Старий Львів та інші.

Регіональні пам'ятки — це об'єкти, які мають важливе культурне та історичне значення для певного регіону України. Вони включаються до регіональних списків пам'яток.

Місця національної пам'яті — це місця, пов'язані з важливими подіями чи постатями національної історії України. Вони можуть бути пам'ятниками битв, пам'ятними комплексами, меморіалами тощо.

Археологічні пам'ятки — це об'єкти, пов'язані з археологічними розкопками, що містять артефакти та сліди давніх цивілізацій. Вони можуть бути стародавніми поселеннями, городищами, похованнями та іншими археологічними об'єктами.

Архітектурні комплекси та споруди — це будівлі та комплекси, які мають високу архітектурну цінність і важливість. Вони можуть бути палацами, замками, церквами, фортецями та іншими архітектурними спорудами.

Це лише загальна класифікація об'єктів культурної спадщини в Україні. Кожна з цих категорій має свої критерії та вимоги для включення об'єктів.

Україна також має об'єкти, які внесені до списку світової спадщини ЮНЕСКО. Ось деякі з них:

1. Києво-Печерська Лавра (Київ): монастирський комплекс, який включає в себе печери, церкви та інші будівлі. Внесений до списку в 1990 році.

2. Львівський історичний центр (Львів): старовинна частина міста з великою кількістю архітектурних пам'яток, площ та вуличок. Внесений до списку в 1998 році.

3. Софія Київська (Київ): православний собор XI століття з унікальними фресками та архітектурою. Внесений до списку в 1990 році.

4. Стародавній Нижній Поділ (Кам'янець-Подільський): історична частина міста з фортецею та старовинними будівлями. Внесений до списку в 2003 році.

5. Геодезична дуга Струве - це система точок, протяжність якої становить 2 820 кілометрів і яка простягається від Чорного моря до Балтійського. Цю дугу було створено в середині XIX століття під керівництвом відомого геодезиста й астронома Фрідріха Георга Вільгельма фон Струве з метою визначення форми та розмірів Землі. Сьогодні ця дуга є одним із найважливіших об'єктів геодезичної спадщини у світі.

6. Букові ліси Карпат. Природний об'єкт являє собою унікальну екосистему, яка зберіглася практично неторканою людською діяльністю протягом багатьох століть. Вони охоплюють високі гори, глибокі долини, густі ліси й безліч річок і водоспадів.

7. Резиденція митрополитів Буковини і Далмації (також відома як Резиденція Митрополитів Чернівецької Православної Церкви) знаходиться в місті Чернівці, у Західній Україні.

Цей комплекс архітектурних споруд був збудований в період з кінця XIX століття до початку XX століття. Він є прикладом архітектурного стилю, що поєднує елементи бароко, неокласицизму та модерну. Резиденція складається з кафедрального собору, митрополичої палацу, семінарії, канцелярії та інших будівель. Особливо вражаючою є архітектура кафедрального собору, який має величезну куполоподібну кришту та чотири дзвіниці. В середині собору розташовані чудові фрески, розписи та різні декоративні елементи. Також на території комплексу розташований один із найкращих університетів України - Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича.

8. Стародавнє місто Херсонес Таврійський і його хора - це археологічний комплекс, який також був включений до списку світової спадщини ЮНЕСКО. Розташований в Криму, на березі Чорного моря, в місті Севастополь.

Херсонес Таврійський був заснований давньогрецькими колоністами з Херсонесу в Понтійській області (сучасна Туреччина) близько 2 тисячі років тому. Місто розцвіло протягом геленістичного, римського та візантійського періодів.

Комплекс включає в себе руїни колишнього міста, в тому числі римський театр, храми, вулиці, фортецю, водопровідну систему та інші архітектурні елементи. Тут також знаходиться музей, де виставлені знайдені артефакти, такі як кераміка, статуетки, монети та інші предмети, які свідчать про життя в місті.

9. Дерев'яні церкви Карпатського регіону є свідченням унікального художнього і архітектурного стилю, що розвинувся в цих місцях на протязі століть. Багато з цих церков були побудовані у XVI-XVIII століттях і відображають різноманітні культурні впливи, такі як карпатський фольклор, православ'я, католицизм і греко-католицизм. Дерев'яні церкви Карпатського регіону є свідченням унікального художнього і архітектурного стилю, що розвинувся в цих місцях на протязі століть.

Багато з цих церков були побудовані у XVI-XVIII століттях і відображають різноманітні культурні впливи, такі як карпатський фольклор, православ'я, католицизм і греко-католицизм.

10. Історичний центр Одеси є одним з найцікавіших та найживописніших місць у місті. Він включає багато архітектурних пам'яток, які свідчать про багату історію та культурне спадщина міста.

Одеса була заснована в 1794 році, і її центральна частина була спланована за планом французького архітектора Франсуа де Волана. Одеса стала важливим портом на Чорному морі та центром торгівлі та культури. Історичний центр міста є сумішшю різних архітектурних стилів, таких як неокласицизм, бароко, романтизм, рококо та інші. Одним з найвідоміших вулиць в історичному центрі Одеси є Дерибасівська вулиця. Вона є пішохідною зоною та центром міського життя. На вулиці розташовані кафе, ресторани, магазини та кінотеатри. Багато будинків на Дерибасівській вулиці мають цікаву архітектуру і відображають дух минулих епох. Історичний центр Одеси також включає такі пам'ятки, як Одеський оперний театр, заснований у 1887 році, з його величним фасадом і багатою внутрішньою оздобленістю; Потьомкінські сходи, знамениті сходи, що спускаються до моря, які стали символом Одеси; Кафедральний Собор Одеського Богоявлення, що датується 19 століттям.

Висновки за розділом 1

Дослідивши теоретико-практичні аспекти культурно-пізнавального туризму доцільно зробити наступні висновки:

1. Культурно-пізнавальні ресурси служать передумовою для організації культурно-пізнавальних видів рекреаційних послуг, оптимізують рекреаційну діяльність в цілому, виконуючи досить серйозні виховні функції.

2. Культурно-пізнавальні ресурси включають всі елементи культури та спадщини, які можуть бути використані для освітнього та пізнавального досвіду під час подорожей та туристичних заходів.

3. Різні країни можуть мати відмінності у підходах до державного регулювання туризму, залежно від політичної, економічної та соціокультурної ситуації.

4. Дніпропетровський регіон має великий потенціал та перспективи в сфері туризму, тому на Дніпропетровщині плануються деякі заходи, які розроблені спеціально для розвитку туристичної індустрії: розвиток міжнародного співробітництва у сфері туризму і курортів, формування позитивного туристичного й санаторно-курортного іміджу Дніпропетровщини; створення кадастру природних територій та ресурсів туризму, проведення їх економічної оцінки, опису та класифікації; забезпечення підготовки інвестиційних паспортів рекреаційних об'єктів області, привабливих для іноземних і вітчизняних інвесторів; упровадження моніторингу курортно-оздоровчих і рекреаційних територій та природних лікувальних ресурсів; розроблення мап, схем, буклетів, туристичних довідників, створення єдиної інформаційної системи з повним банком даних санаторно-курортних, рекреаційних, туристичних послуг області.

5. Важливо враховувати, що розвиток туризму також може мати негативні наслідки, такі як перевантаження екологічно чутливих місць, збільшення виробництва відходів та негативний соціокультурний вплив на місцеве населення. Тому необхідно розробляти стратегії сталого розвитку туризму, збалансовуючи економічні, соціальні та екологічні аспекти.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ

2.1 Характеристика об'єктів культурно-пізнавального туризму в Дніпропетровській області

На сьогоднішній день розвиток саме культурно-пізнавального туризму є перспективним та сприятиме майбутньому збільшенню чисельності туристичних потоків. Провівши дослідження специфіки попиту і пропозиції на туристичну діяльність з метою ознайомлення з культурними об'єктами та подіями, науковці зазначили найпоширеніші програми культурного спрямування Дніпропетровської області [3; 2]. Їх стислий опис представлено у таблиці (табл. 1.1), акцентуючи увагу на діяльності туристів.

Більшість вчених у своїх наукових працях вказують на те, що Дніпропетровський край має багатий туристично-краєзнавчий потенціал, який можна та необхідно використовувати у розвитку туристичної галузі, але, на жаль, попри низку перешкод, він споживається не повною мірою.

На сьогоднішній день на державному обліку в області перебуває 11 794 пам'ятки, які обліковані під 6155 охоронними номерами.

Дослідивши структуру зазначених об'єктів, ми прийшли до висновку, що переважну більшість усіх об'єктів становлять споруди храмової архітектури, а саме: церкви – 41%, монастирі – 2%, собори – 7%, костели – 4%, що в сумі становить близько 54%, тобто більше половини усіх досліджуваних об'єктів (рис. 2.1).

Кількість пам'яток не є сталою, оскільки триває формування Державного реєстру нерухомих пам'яток України (ст. 13, 14, 15 Закону України «Про охорону культурної спадщини») - виявлення та державна реєстрація раніше необлікованих об'єктів культурної спадщини, а також зняття з державного обліку об'єктів, що втратили предмет охорони та не відповідають законодавчо визначеним критеріям пам'ятки.

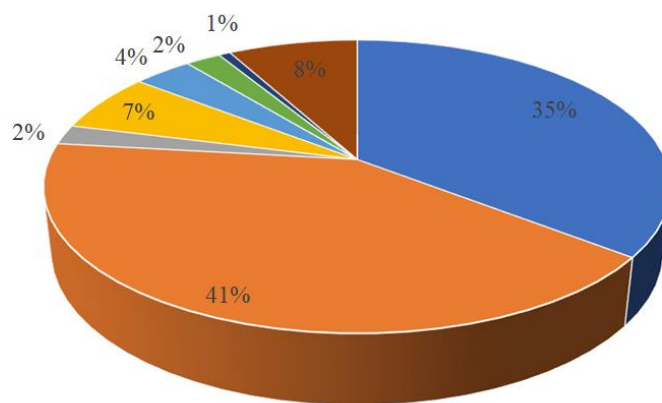

Рисунок 2.1 – Структура архітектурно-історичних об’єктів Дніпропетровської області

Джерело: складено автором на основі [6; 12]

Таблиця 2.1 – Програми культурного спрямування Дніпропетровської області

№ з/п	Спрямування	Діяльність туристів
1	Історичне	–відвідування історичних пам’яток та пам’ятних місць; –відвідування тематичних лекцій з історії розвитку Дніпропетровського регіону.
2	Подієве	–участь у постановочних культурних заходах; –участь фестивалях, святах.
3	Релігійне	–відвідування культових споруд, місць паломництва; –відвідування тематичних лекцій з релігії; –знайомство з релігійними традиціями, звичаями та обрядами народів.
4	Археологічне	–відвідування місць розкопок, пам’яток давнини; –участь у археологічних експедиціях.
5	Етнографічне	–знайомство з культурою етносу; –ознайомлення з предметами та явищами етнічної культури, побутом, фольклором тощо.
6	Етнічне	–відвідування батьківщини предків; –знайомство з культурою спадщиною свого народу.
7	Антропологічне	–знайомство з сучасною «живою культурою».
8	Екологічне	–відвідування природно-культурних пам’яток та ансамблів; –участь у культурно-екологічних заходах і програмах.
9	Наукове	–участь у наукових експедиціях, конференціях.
10	Промислове	–відвідування промислових і сільськогосподарських підприємств.
11	Гастрономічне	–ознайомлення з традиційною кухнею народів; –участь у майстер-класах з виготовлення продовольчої продукції.

Джерело: складено автором на основі [9; 11]

Розглянемо об'єкти культурно-пізнавальної спадщини за містами.

Кривий Ріг. Особливість цього міста полягає в його розташуванні на Криворізькому залізорудному басейні, одному з найбільших в світі. Основна галузь промисловості в Кривому Розі - залізорудна промисловість і сталеливарний комплекс. Місто відоме своїми великими металургійними підприємствами та шахтами, що забезпечують значну частину виробництва залізної руди в Україні.

Крім промислового значення, Кривий Ріг має також туристичний потенціал. Місто може запропонувати відвідувачам цікаві архітектурні споруди, пам'ятники, музеї, парки та інші місця відпочинку. Особливо популярним серед туристів є Червоне та Інгулецький водоспад. Крім того, місто славиться своєю архітектурою, включаючи багатоцентрові планування та будівлі. Кривий Ріг пропонує можливості для індустріального туризму. Група Кривбасстур – це туристичний центр, що організовує тури за участі місцевого краєзнавця та гіда Володимира Казакова. Зараз це єдине місто в області, де індустріальним туризмом займаються системно.

Відвідання музеїв криворізьких підприємств, таких як музей Південного гірничо-збагачувального комбінату, а також демонструють наочно інтерактивну модель циклу добування руди під час онлайн-трансляції вибухів в кар'єрі. Це дозволяє гостям отримати унікальний інсайт у процесі промислового виробництва. Також можна відвідати Петрівський відвал. Він вражає цілими горами породи різних відтінків і створює ілюзію інопланетності.

Скелі МОДРу в Кривому Розі є одним з найцікавіших геологічних об'єктів України. Вони представляють собою унікальні скелясті виступи залізорудних порід, розташовані на обох берегах річки Інгулець. Цей масив скель охоплює площу 62 гектари і є пам'яткою природи з 1975 року.

Скелі МОДРу належать до розрізу Криворізько-Кременчуцької провінції Українського кристалічного щита, що пояснює їхню неповторність. Вони складаються з залізорудних порід і мають вражаючий вік, оцінюваний у 2050 мільйонів років.

У масиві скель МОДРу є дві персонально названі скелі. Перша, «Орлине гніздо», розташована на правому березі Інгульця у селищі Нижня Антонівка. Друга, «Мала Орлінка», знаходиться на лівобережній частині біля невеликого гроту. В давні часи скіфи та слов'яни-уличі видобували руду саме в цих місцях.

Відвідувачам скель МОДРу варто приїжджати, щоб насолодитися їхньою природною красою, яка нагадує українські Карпати. Прогулянка по скелях дарує захоплюючі види з різних висот, а найвища точка досягає 50 метрів.

Неподалік від Кривого Рога дорогою на Жовті Води є ще цікаве місце – Ганнівський кар'єр та рудник. Зараз рудник не діє, кілька років тому там відбувалися зйомки українського блокбастеру “Червоний”, залишилися конструкції, які дозволяють потрапити у штольні.

Кам'янське. Це місто дійсно має вражаючу архітектурну спадщину та мистецькі елементи, які варто відвідати. Костел св. Миколая є одним із видатних архітектурних об'єктів міста. Його неоготичний стиль та вражаюча зовнішність роблять його помітним об'єктом в місцевому ландшафті. Відновлення костелу та його перетворення на діючий храм є важливим внеском у збереження історичної та релігійної спадщини міста. Однак, окрім костелу, ще одна особливість Кам'янського полягає у присутності мозаїк та вітражів, які можна побачити у багатьох нежитлових будівлях міста. Ці мистецькі твори на стінах будівель представляють широкий спектр тем, включаючи космос, науку, спорт та культуру. Вони створюють унікальну атмосферу та додають колориту до міського пейзажу. Ці мозаїки та вітражі є своєрідним музеєм мистецтва епохи монументалізму, який розкриває художню і декоративну спадщину міста.

Стародавні пам'ятки та сакральні місця Дніпропетровщини. Найдавніші пам'ятки регіону знаходяться під землею чи вже розкопані або затоплені при будівництві Дніпро ГЕС: це славнозвісні дніпровські пороги, стародавні кургани, археологічні старожитності, але з того часу

Кромлех – походить від британського кельтського слова «сгом» (кривий) та англійського слова «lech» (камінь). Кромлехи часто пов'язуються з добою мегалітів, тобто вони були споруджені в кам'яному віці. Вони можуть мати

релігійне, обрядове або культове значення. Кромлехи є поширеними по всьому світу, зокрема в Європі, Азії та Африці. Найбільш відомі кромлехи - це Стоунхендж у Великій Британії та Карнак во Франції. Вони відіграють важливу роль у дослідженні доісторичної археології та привертають туристів з усього світу. Україна також має свої кромлехи. Наприклад, Томаківський кромлех знаходиться у напрямку Нікополя, біля траси Томаківка-Марганець, у с. Мирове. Кромлех часів енеоліту (епоха ранньої бронзи) детально досліджував у 1920 р. відомий український історик Дмитро Яворницький. Перунове капище - ще одна археологічна пам'ятка і її сучасне продовження. Знаходиться у 30 км від Дніпра у бік Запоріжжя, вважається місцем поклоніння, присвячене Перуну, одному з найважливіших богів в давньослов'янській міфології. Ці капища також мали релігійне значення та використовувалися для проведення обрядів та жертвоприношень.

Однак, важливо відзначити, що кромлехи можуть бути дуже вразливими та потребують консервації та захисту. Тому, перш ніж відвідувати будь-який кромлех, рекомендується дотримуватися правил та вказівок, щоб зберегти ці унікальні археологічні пам'ятки для майбутніх поколінь.

Мавринський майдан - це археологічний пам'ятник, розташований у Павлоградському районі Дніпропетровської області. Це скансен, тобто відкритий музей на відкритому повітрі, де відтворено житло, побут та господарські споруди давніх часів. Мавринський майдан представляє собою стародавнє селище, де можна побачити зразки традиційного житла, виробництва та культурних звичаїв регіону.

Підгородянський курган-майдан - це історичне місце, розташоване в поблизу села Підгородяне, також у Павлоградському районі Дніпропетровської області. Цей курган-майдан є археологічним об'єктом, який датується епохою бронзи та скіфським періодом. Курган-майдан є поховальним місцем, де знайдено артефакти та залишки поховань, що свідчать про життя та культуру давніх народів, які заселяли цю територію в минулому.

Козацькі церкви та Змієві вали у Царичанському районі Дніпропетровської області є цікавими об'єктами історії та культури, розташовані в селі Китайгород Царичанського району, включають Успенську церкву, Миколаївську церкву та церкву Святої Варвари. Усі вони побудовані у XVIII столітті і представляють архітектурні пам'ятки з козацькими елементами. Ці церкви є свідченням релігійного та культурного життя козацьких поселень у цьому регіоні.

Змієві вали - це оборонні вали, що розташовані в Царичанському районі. Вони мають легендарне значення і пов'язані з захистом території від нападів степняків. Змієві вали включають земляні укріплення, які були побудовані задовго до козацької епохи. Ці вали є пам'ятками оборонного будівництва та важливими історичними артефактами регіону.

Гора Калитва також відома своєю історією та легендами. Вона є природною висотою, яка має стратегічне значення як точка спостереження та оборони. Гора Калитва та Змієві вали утворюють атмосферу, пов'язану зі стародавніми часами і козацькою епохою.

Богородицька фортеця і фортеця Кодак - це дві визначні фортеці, які знаходяться на території сучасної Дніпропетровської області в Україні.

Богородицька фортеця (іноді також відома як Каховська фортеця) розташована на правому березі річки Дніпро поблизу села Новокодацького в Кам'янському районі. Ця фортеця була побудована в 1764 році і відіграла важливу роль в обороні південних кордонів Російської імперії від турецьких нападів. Фортеця має характерну вигляду касематів та оборонних валів, що збереглися до наших днів. Сьогодні вона є популярним туристичним об'єктом, який приваблює відвідувачів своєю історичною цінністю та панорамними краєвидами.

Фортеця Кодак знаходиться на лівому березі річки Дніпро поблизу села Кодак в Солонянському районі. Вона була побудована в 1635 році як важлива оборонна споруда. Фортеця складається з кам'яних стін, башт і валів. Її архітектурний стиль відображає змішання ренесансу та бароко. Історія фортеці Кодак багата на події і перетворення. Починаючи з польської епохи, коли

фортеця слугувала ключовим об'єктом для відгородження поляків від українців, до часу, коли Богдан Хмельницький перетворив її на оплот українських військ, а потім фортеця була зруйнована у 1711 році згідно з мирним договором. Сьогодні фортеця Кодак є пам'яткою архітектури та історії, яка привертає туристів своєю величчю та культурним значенням.

Самарський монастир та Троїцький собор у Новомосковську. Самарський монастир, хоча практично не збереглися його оригінальні будівлі з XVII століття, все ж має велике історичне значення. Цей монастир служив притулком для пристарілих козаків, що надавало йому особливий характер. Хоча сучасні будівлі монастиря є більш пізнього походження, місце самої локації монастиря має історичну вагу. Відвідування місця може бути цікавим для туристів, які бажають ознайомитися з історією козацтва та православної релігії.

Троїцький собор у Новомосковську є визначною пам'яткою релігійної архітектури. Цей дерев'яний дев'ятибанний храм, побудований у 1775-1778 роках, має особливе значення як єдиний свого роду в Україні. Закладка храму відбулася всього кілька днів до знищення Запорізької Січі, що надає йому історичну і символічну вагу. Олесь Гончар, у своєму романі «Собор», згадував про цей собор, що підкреслює його літературне значення.

Садиба Бергманів у Солоному та будинки у Миколай-Полі дійсно є цікавими пам'ятками менонітської спадщини. Ці населені пункти в Придніпров'ї стали місцем оселення етнічних німців, голландців, британців, влохів, болгар та інших колоністів, які отримали дозвіл Катерини II на поселення в цій області. Історичні особливості регіону, включаючи свободу віросповідання та податкові преференції, зумовили з'явлення архітектурних спадщин цих колоністів.

На жаль, багато нащадків цих колоністів потерпали внаслідок комуністичного та нацистського режимів, але деякі будівлі збереглися й надалі представляють історичну та культурну цінність. Садиба Бергманів у Солоному, де наразі розташований музей, є цікавим місцем для вивчення менонітської спадщини.

Варто зазначити, що в Запорізькій області також можна знайти більше менонітських пам'яток. Запорізька область була місцем активного освоєння менонітами, і там можна зустріти багато цікавих архітектурних спадщин, які свідчать про їхню присутність та внесок у розвиток регіону.

Китайгород – селище, що з'явилося на мапі завдяки монгольській навалі на українські землі. Китайгородський храмовий комплекс включає в себе кілька церков, які є цінними пам'ятками історії та архітектури. Миколаївська церква, Свято-Варваринська церква та Успенська церква є чудовими зразками мистецтва XIX століття. Вони привертають увагу своєю архітектурою та деталями і є свідченням багатовікової історії селища.

Крім церков, у Китайгороді можна побачити природні чудеса, зокрема гору Калитву. В минулому ця гора використовувалася як орієнтир для торговців, оскільки тут розходилися три великі гілки Шовкового шляху, які вели до Криму, Кавказу та Приазов'я. Гора Калитва має важливе історичне значення і свідчить про важливі торговельні шляхи, які проходили через цей регіон.

Цікаво, що в районі Китайгорода був також знайдений череп мамонта, який можна побачити у історичному музеї міста Дніпра. Це вказує на присутність мамонтів у цьому регіоні в минулому. Згідно з легендами, під масивами каменю в Китайгороді приховані козацькі скарби, що додає загадковості та інтриги цьому місцю.

Китайгород має багатий історичний та культурний спадок, який можна розкрити, відвідавши його церкви та природні об'єкти. Це місце пропонує унікальний погляд на минуле і надає можливість зануритися в історію та красу цього регіону.

Петриківка - невелике селище на Дніпропетровщині, яке відоме завдяки декоративно-орнаментальному народному малярству, це місце має багатий історичний фонд і привертає багатьох туристів, які бажають побачити та вивчити цей вид народного мистецтва.

Петриківський розпис має глибокі корені, що сягають давніх часів, коли населення почало оздоблювати свої хати настінними розписами. Символіка

розпису втілює сили оберегу та зображує уявність в природі - фантастичні форми квітів, птахів, тварин та людей. У своєму сучасному стилістичному вигляді «петриківка» сформувалася наприкінці 19-го та початку 20-го століття.

Одним з найцікавіших місць для відвідування є Петриківський етнографічний музей, де можна ознайомитися з численними колекціями петриківського розпису. Також варто відвідати музей Федора Панка, відомого українського художника і майстра, де представлені твори і особисті речі майстра, а також проводяться цікаві майстер-класи, де кожен може спробувати свої сили в цьому виді мистецтва.

Крім того, туристи можуть відвідати село Гречане, розташоване за декілька кілометрів на захід від Петриківки. Тут розташований етнографічний комплекс «Галушівка», що відтворює елементи побуту козаків. Ви зможете побачити традиційні будівлі, предмети побуту та дізнатися більше про життя козацької епохи.

Відвідування Петриківки дозволить зануритися в історію та культуру регіону та відчутти неповторну атмосферу української народності.

Токівський (Шолоховський) водоспад, як прийнято його називати, – це цілий каскад, розташований на річці Кам'янка. Бурхливі потоки створили справжній оазис, який за красою знаходиться на одному з перших місць у Дніпропетровській області. Шолоховський водоспад, також відомий як Водоспад Калнишевського або Червоні камені, є природною пам'яткою, розташованою на Дніпрі. Він є «молодшим братом» відомих Дніпровських порогів і приваблює туристів своєю красою та неповторністю.

Водоспад сформувався за рахунок відрог Українського кристалічного щита, і його довжина становить 140 метрів. Весняний паводок надає Шолоховському водоспаду особливого шарму. Пороги та гранітні ванни, що оточують водоспад, створюють унікальну атмосферу. Води, що протікають через породи, мають характерний червонуватий відтінок, що надає водоспаду додаткової привабливості.

Шолоховський водоспад пов'язаний з численними легендами та історичними подіями. Одна з легенд пов'язує його походження зі скіфською епохою, коли донька царя Кімра Тамірис перетворилась на водоспад, щоб уникнути переслідування скіфами. Водоспад також асоціюється з існуванням Запорізьких Січей, які знаходилися на порогах нижче по Дніпру впродовж XVI-XVIII століть.

Козацький хутір Галушківка, розташований на території села Гречане, має багату історію, яка сягає XVI століття. У 1990-х роках етнографічна експедиція під керівництвом Василя Скуратівського вивчала ці землі. Це викликало зацікавлення ентузіастів, які об'єдналися в громадську організацію «Козацтво Придніпров'я» з метою відновлення козацького хутора Галушківка.

На території хутора були побудовані козацькі укріплення та три селянські садиби. Також був відкритий музей з колекцією козацької зброї, включаючи пістолі, шаблі, фальконети і бомбарди. В хуторі проводяться майстер-класи з народних ремесел, кінні вистави та святкування народних свят.

Організатори стараються створити атмосферу, що передає дух того часу, тому гості хутора мають можливість спробувати традиційні козацькі страви, такі як кулеш, вареники та узвар.

Могила Івана Сірка знаходиться на березі Дніпра біля села Капулівка і є місцем, де похований відомий козацький отаман Іван Сірко. Цей курган є надмогильним пам'ятником, що піднімається над околицею і привертає увагу своєю таємничістю. Іван Сірко визнавався за одну з найбільш видатних постатей серед козацьких ватажків. Він пройшов через 65 битв і завжди вважався сильним і мужнім воїном. Іван Сірко помер вже у похилому віці і був похований поруч з Чортомлицькою Січчю.

У 1960-х роках, через затоплення Каховським водосховищем цього району, могилу Івана Сірка перенесли на інший бік села. Череп Івана Сірка, раніше вилучений для реконструкції зовнішності, було повернуто до могили двадцять років тому. Використовуючи відтворений портрет, було встановлено пам'ятник, який зараз стоїть на вершині кургану. Кожного року, 1-2 серпня, багато людей

збираються біля могили, щоб вшанувати пам'ять легендарного козацького отамана. Ця дата стала символічною для вшанування Івана Сірка і віддання шану його героїчному життю.

Дніпровсько-Орільський природний заповідник є значним природним комплексом в Україні, розташованим у Дніпропетровській області. Заповідник був заснований у 1968 році з метою охорони природних комплексів, що входять до Слобожансько-Бузького ландшафтного заказника. Територія заповідника охоплює близько 160 квадратних кілометрів і розташована на лівому березі річки Дніпро.

Одним з основних природних багатств заповідника є його рослинний світ. Тут представлені різноманітні види рослин, серед яких зустрічаються лісостепові і степові рослини. Деякі з рідкісних видів рослин, що можна зустріти в заповіднику, включають зозулинницю, тую, можжевільник та багато інших.

Заповідник також є важливим місцем міграції та гніздування багатьох видів птахів. Наприклад, тут можна побачити гніздові платформи для лелеки білої, яка обирає цю територію для свого середовища.

Озеро Солоний лиман у Новомосковському районі дійсно є значною природною цінністю та ландшафтним заказником. Це місце приваблює багатьох спостерігачів за птахами, оскільки воно становить важливу зупинку для багатьох видів птахів під час міграційних маршрутів. Велика кількість пернатих гніздиться на озері або зупиняється тут протягом міграційних періодів.

Озеро Солоний лиман знаходиться відносно великій відстані від моря, приблизно 300 кілометрів, що робить його екзотичним для регіону. Його унікальний зв'язок з птахами та багатий природний ландшафт привертають туристів та природолюбів. За деякими звітами, солоні води Солоного лиману мають лікувальні властивості. Їх використовують для лікування ревматизму, подагри та радикуліту. Однак, важливо зазначити, що офіційно науково підтверджених доказів ефективності цього лікування недостатньо. Важливо зберігати та охороняти природні унікальність і різноманіття озера Солоний

лиман, щоб забезпечити природні умови для пернатих птахів та інших живих організмів, а також для збереження екосистеми регіону.

Апполонівський палеовулкан у Солонянському районі дійсно представляє собою геологічну формацію. У дніпровському степу неочікувано зустріти вулкан, оскільки цей регіон не є вулканічною активною зоною в сучасній епохі. Апполонівський палеовулкан є залишком вулканічної активності, яка відбувалась близько 3,2 мільярди років тому. Хоча самі виверження вже давно припинилися, жерловина вулкана може бути видимою і до сьогодні. Це свідчить про велику важливість та цінність цієї геологічної пам'ятки. Варто зазначити, що Апполонівський палеовулкан є важливим об'єктом для дослідження геологічної історії регіону. Вивчення таких геологічних формацій допомагає вченим розуміти процеси, які відбувалися на Землі у минулому і сприяє розкриттю та реконструкції геологічної еволюції регіону. Відвідування Апполонівського палеовулкана може бути цікавим для любителів геології та природних формацій.

Скіфська могила Чортомлик, розташована на річці Чортомлик, вважається одним з найбільших курганів скіфської епохи з четвертого століття до н.е. Цей земляний насип мав висоту 20 метрів і діаметр близько 350 метрів. Верхню частину кургану прикрашала кам'яна скульптура, відома під назвою Чортомлицький ідол, болван або баба, яка була об'єктом поклоніння скіфів. У глибині 12 метрів знаходилася гробниця місцевого царя, його цариці і слуг. Гробниця складалася з коридору та п'яти залів. Разом з царською родиною, в кургані поховані їхні коні і розкішні предмети, серед яких було багато срібла та золота.

Дослідження Чортомлика проводилися в 1860-х роках імператорською археологічною комісією під керівництвом Івана Забеліна, а також в 1980-х роках українсько-німецькими археологами. Однією з найвідоміших знахідок є срібна амфора з позолотою і зображеннями людей та тварин. Вчені вважають, що ці зображення можуть свідчити про використання стремен для коней, що були винаходом на території України, і скіфи вже використовували їх. Крім амфори, у кургані були знайдені золоті прикраси для чохла лука зі стрілами з

міфологічними зображеннями, а також прикраси для одягу та мечі. У другій половині ХІХ століття розповсюдилася «золота лихоманка», і люди, які шукали скарби, грабували знайдені поховання, Чортомлицький курган не оминула така доля, і його також пошкодили і збезлюднили.

Як свідчить з вищенаведеного сфера туризму стала невід’ємною частиною життя та діяльності людей.

Основною ознакою розвитку туристичної діяльності є можливість впливати на розвиток економіки регіону, області, країни. Мережа суб’єктів туристичної діяльності у Дніпропетровській області як і загалом в Україні представлена туроператорами, турагентами та суб’єктами, що здійснюють екскурсійну діяльність (рисунок 2.2).

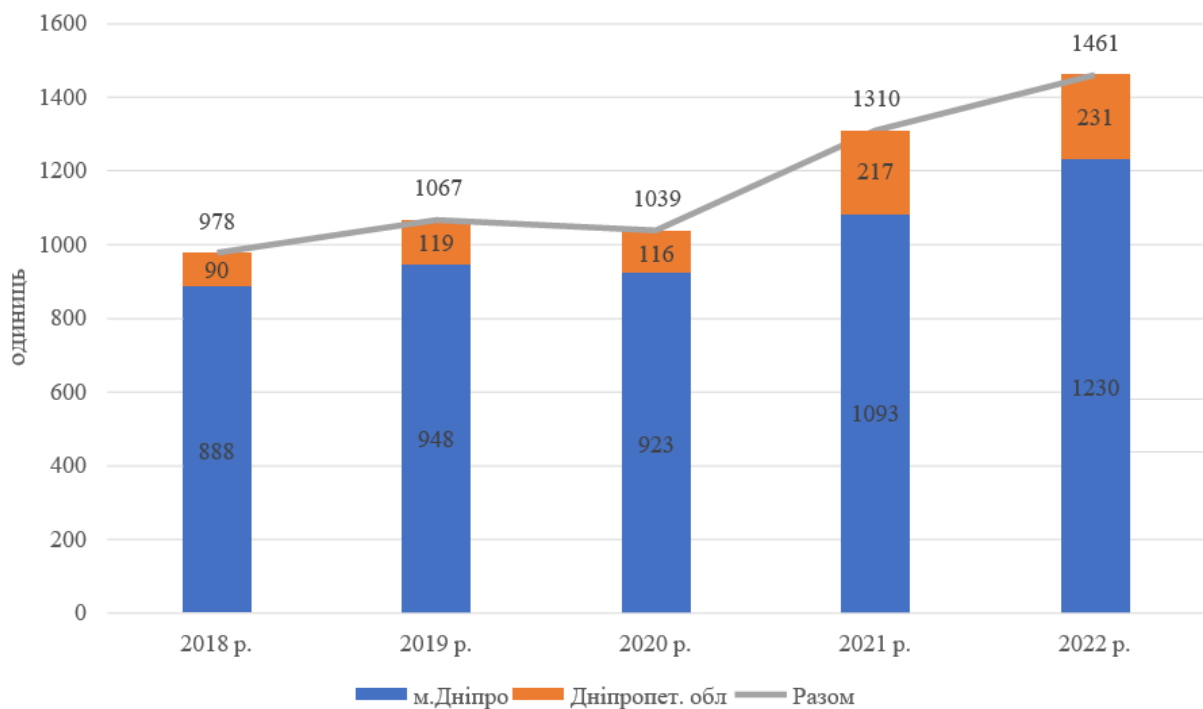

Рисунок 2.2 – Динаміка суб’єктів туристичної діяльності Дніпровського регіону за 2018-2022 рр.

Джерело: складено автором за статистичними даними [6]

Як видно з рис. 2.2, кількість суб’єктів туристичної діяльності, що працювали у Дніпропетровській області 2022 р. становило 1461 суб’єктів

туристичної діяльності, що на 137 більше, ніж у 2021 р, що свідчить про розвиток туристичної діяльності.

За останні 5 років кількість суб'єктів, що здійснюють туристичну діяльність щорічно зростає, виключення становить лише 2020 р., коли кількість таких об'єктів зменшилася на 28 одиниць. Проте, вже в 2021 р. відмічається збільшення туристичних підприємств, що свідчить про стабілізацію на туристичному ринку та зростання попиту на туристичні продукти.

Що стосується структур мереж суб'єктів туристичної діяльності по країні в цілому та в Дніпропетровському регіоні (табл. 2.2), то вони досить відрізняються.

Таблиця 2.2 – Структура суб'єктів туристичної діяльності в Україні та Дніпропетровській області за 2018-2022 рр., %

Показники	Роки				
	2018	2019	2020	2021	2022
Україна					
гуроператори	15,7	15,7	14,4	12,3	11,5
турагенти	80	79,9	80,8	83	83,7
суб'єкти, що здійснюють екскурсійну діяльність	4,3	4,4	4,8	4,7	4,8
Дніпропетровська область					
гуроператори	4,4	5	6	2,8	2,6
турагенти	90	92,4	88,8	93,1	94
суб'єкти, що здійснюють екскурсійну діяльність	5,6	2,5	5,2	4,1	3,4
м. Дніпро					
гуроператори	31,6	35,5	33,9	27,3	25,2
турагенти	67,5	63	63,9	70,2	75
суб'єкти, що здійснюють екскурсійну діяльність	0,9	1,5	2,2	2,5	2,8

Джерело: складено автором за статистичними даними [6]

Зважаючи на негативний вплив пандемії та війни на розвиток туризму, місцеві туристичні оператори та агенти протягом 2020-2022 рр. почали широко використовувати інтерактивні екскурсії, серед яких «Як добре ти знаєш історію своїх предків».

Слід наголосити, що останнім часом велику увагу в області почали приділяти розвитку фестивального туризму. З цією метою було збільшено кількість проведення культурно-мистецьких та просвітницьких заходів різних рівнів.

З метою виявлення тенденції щодо збільшення чи зменшення популярності туристичної галузі у Дніпропетровській області нами було проаналізуємо рівень отримання доходів суб'єктами туристичної діяльності за останні 5 років (рис. 2.3).

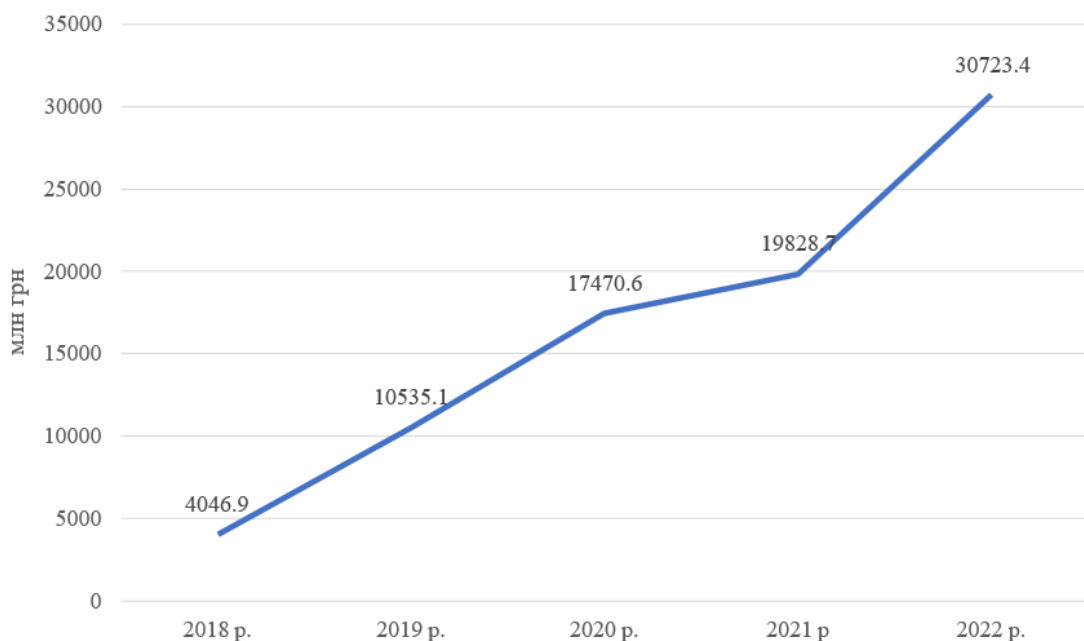

Рисунок 2.3 – Динаміка надходжень від туристичної діяльності на Дніпропетровській області протягом 2018-2022 рр.

Джерело: складено автором за статистичними даними [6; 7]

У структурі області туроператори становлять від 3 до 6%, тоді як у м. Дніпро питома вага туроператорів близько 30%. Серед великої кількості туроператорів, які функціонують на туристичному ринку, маркетингові компанії та самі туристи визначають лідерів туристичної галузі регіону.

2.2 Організація культурно-пізнавального туризму в Дніпропетровській області

Організація культурно-пізнавального туризму передбачає створення програм, які дозволять туристам отримати глибше розуміння культури, історії та спадщини регіону. Під час організації турів слід врахувати ряд аспектів:

- вивчення історії та культури регіону - глибоке розуміння історичного та культурного контексту є важливим елементом культурно-пізнавального туру. Дослідження історії, традиції, мистецтво та культурні пам'ятки регіону, щоб розробити змістовну програму;

- відвідування культурних пам'яток - обов'язковим є додавання у програму відвідування музеїв, палаців, церков та інших культурних пам'яток, які відображають багатство спадщини регіону. Забезпечте наявність кваліфікованих екскурсіводів, які зможуть розповісти гостям про значення та історію цих місць;

- участь у традиційних заходах та фестивалях - планування програми туру так, щоб туристи мали можливість взяти участь у традиційних святах, фестивалях та ремеслених ярмарках. Це дозволить їм побачити та відчути живу культуру регіону, спробувати місцеві страви та прийняти участь у майстер-класах;

- взаємодія з місцевими жителями - місцеві жителі (краєзнавці) запрошені на тури в якості гідів, це дозволить туристам отримати унікальну можливість поспілкуватися з людьми, які живуть та дихають місцевою культурою, та відчути аутентичний дух регіону.

- локальна кухня та ремесла - запропонувати туристам спробувати місцеву кухню через відвідування ресторанів, кулінарних майстерень або фермерських ринків. Також можна організувати зустрічі з майстрами-ремісниками, які продемонструють свої уміння та поділяться історіями своєї творчості.

- персоналізація туру - адаптація програми туру під інтереси і потреби конкретної групи туристів. Дати можливість обрати активності або маршрути, щоб зробити тур більш індивідуалізованим та задовольнити очікування.

При наповненні туру, а саме складанні екскурсійної програми важливо враховувати різні фактори та виконувати певні правила для забезпечення успішної та зручної подорожі для учасників. Існує кілька правил, які можна врахувати при складанні екскурсійної програми:

- визначення цільової аудиторії - розуміння цільової аудиторії, враховуючи інтереси, потреби та обмеження учасників туру, такі як вік, фізична підготовка, інтереси та рівень знань;

- вибір теми туру - визначення основної теми або фокус екскурсії. Це може бути історична, культурна, природна або тематична екскурсія, зробити акцент на основних визначних місцях та атракціях, що відповідають обраній темі;

- враховувати тривалість туру - визначити тривалість екскурсійної програми, враховуючи зручність та витрати часу для учасників. Важливо збалансувати кількість відвідуваних місць та активностей з тривалістю туру;

- створити логічну послідовність - планувати екскурсійну програму так, щоб вона мала логічну послідовність та зручний маршрут. Враховуючи географічне розташування місць, їх доступність та послідовність, щоб мінімізувати час і витрати на переміщення;

- забезпечити різноманітність - включати в програму різноманітність атракцій та активностей, щоб задовольнити інтереси різних учасників. Передбачити відвідування визначних пам'яток, музеїв, парків, ресторанів, майстерень тощо;

- враховувати час на відпочинок та перекуси - забезпечити учасникам туру час на відпочинок, перекуси та санітарні перерви, розуміти фізичні можливості різних груп екскурсантів.

У місті Дніпро є кілька компаній та туристичних агентств, які спеціалізуються на організації культурно-пізнавальних турів. Ось кілька з них:

1. «Дніпро Тур» пропонує різноманітні екскурсії по Дніпру, включаючи оглядові тури по історичних та культурних пам'ятках міста, прогулянки по набережній річки, відвідування музеїв та інших цікавих місць.

2. «Дніпровські прогулянки»: ця компанія пропонує організацію екскурсій по Дніпру на туристичних човнах та катерах. Вони пропонують різні маршрути, включаючи відвідування островів, прогулянки біля гірського масиву Хортиця та оглядові екскурсії по центральній частині міста.

3. «Дніпро Гайд»: ця компанія організовує тематичні та культурні екскурсії по Дніпру. Вони пропонують тури, які дозволяють дізнатися більше про історію, архітектуру, культуру та інші аспекти міста. Тури можуть включати відвідування музеїв, галерей, історичних пам'яток та інших цікавих місць.

4. Туристичний центр «Риба Андрій» пропонує цікаві тури по місту, нічні екскурсії, екскурсії по області, за лаштунки театру опери і балету, в аерокосмічний музей, культурно-діловий центр «Менора», Дніпровсько-Орільський заповідник, прогулянки на катері, прогулянки під землею (диггерство), фрі-тури, поїздки по Україні та багато інших екскурсій.

Також тут організовують різні екскурсії для шкільних груп на замовлення, англійські тури.

5. Туристичний інформаційний центр Дніпра відчинив свої двері у 2017 році наразі є офіційною установою, яка надає інформацію, консультації та допомогу туристам, які відвідують місто Дніпро. Він працює з метою популяризації туризму в регіоні та забезпечення комфортного перебування для відвідувачів. В центрі туристам безкоштовно надають мапу та інформаційний буклет, пропонують екскурсійні програми по місту та області, також при центрі працює сувенірна лавка.

6. «Дніпро Вояж» на ринку туристичних послуг з 2003 року. За цей період накопичили великий досвід організації турів по Україні і Європі, організація відпочинку дітей в кращих таборах країни і за кордоном. Компанія працює як з індивідуальними туристами, так і з колективами.

Приклади запропонованих програм за рейтингом учасників та організаторів від компанії «Дніпро Вояж»:

1. Авторський тур Дніпровська Говерла, коні + SPA-ейфорія

Програма туру. Запрошуємо разом з нами піднятися на найвищу гору Дніпропетровської області та насолодитися краєвидом, що відкрився нашому погляду; помилуватися старовинними храмами з багатою історією на березі річки Орель, відпочити в комплексі «Лелеки» — катання на конях, лебеді на озері, красива територія у хвойному гаю, басейни (відкритий і закритий, що робить тур привабливим у будь-яку погоду), сауна-лазня (парова), пляж на чистому ставку, алеї, альтанки, яскраве кафе, дитячий майданчик.

8.30 – Виїзд із Дніпра комфортабельним автобусом від залізничного вокзалу. Прибуття в Китайгород.

Досі в Китайгороді збереглися земляні вали над річкою, за якими селяни ховалися від набігів татаро-монголів, а за ними три старовинні храми: Миколаївський, Успенський та Варваринський - єдині кам'яні споруди на той час (16-17 ст.). Сьогодні — це найстародавніші храми на території Наддніпрянщини, які ми й відвідаємо. На території Миколаївського храму поп'ємо цілющої води з колодязя, якому майже 300 років і весь цей час чиста вода освіжає подорожніх.

Далі сходження на дніпровську Говерлу — гору Калитву: як кажуть вчені, вона утворилася внаслідок танення льодовиків і є найвищою горою нашої області. Гарна панорама, чагарники терну, розломи — все це ми побачимо під час підкорення гори, яке доступне всім людям без особливої фізичної підготовки. Хребет Калитви тягнеться до 10 км, її підніжжя вкрите глибокими ярами та хвойно-листяним лісом.

12.00 – Потім відпочинок у заміському відпочинковому комплексі «Лелеки». Комплекс віддалений від населених пунктів, має велику територію з хвойним гаєм на березі чистого ставка з прозорою водою та зеленим пляжем. Є кінний комплекс, зоокуточок із птахами, альтанки, кафе, басейн. Ви можете кататися на конях, гуляти красивими тінистими алеями або ж відпочивати в

альтанці, випити каву або перекусити в кафе з демократичними цінами або взяти свої продукти і влаштувати пікнік на природі.

Любителі водного SPA-відпочинку за будь-якої погоди можуть плавати у критому басейні та паритися у лазні.

16-16.30 – Від'їзд.

17-17.30 – Орієнтовне прибуття до Дніпра.

Вечеря.

У турі не передбачено харчування. За бажанням можна відвідати кафе комплексу «Лелеки».

Ціна туру: 540 грн

Ціна для дітей до 15 років: 460 грн.

У вартість входить: транспортне обслуговування (автобус), послуги гіда, страхування.

У вартість не входить: вхід на територію комплексу – 50 грн/люд, плавання в басейні - 150 грн/годину з людини, лазня-парна - 800 грн за 2 години, група до 10 людей (замовляти попередньо), катання на коні - 50 грн/люд, особисті витрати.

2. Авторський тур Дніпровська Бакота, Зміїний острів та Орлине гніздо.

Дніпровські пороги, затоплені при будівництві запорізької ГЕС не знищили під водою всю красу порогів. Дніпро Вояж відкриває для себе і для всіх бажаючих неймовірно красиві місця від Сурського порогу та гирла річок Сури і Дніпра до Лоханського порогу та Зміїного острова. Цей тур поєднує в собі історію та легенди сучасних та затоплених сіл, збережених старовинних хат та предметів вжитку і куштування місцевих смаколиків, пішохідних переходів по особливо гарним мальовничим стежкам та скелям, відпочинок та фотосесія на орлиному гнізді.

Програма туру.

9.30 – від'їзд групи від залізничного вокзалу комфортабельним автобусом. Одна година їзди – і ми з вами вже милуємось величчю дніпровських вод та круч по дорозі, де води Дніпра всього лише в трьох метрах від автобуса.

Перша зупинка та піший 5-ти хвилинний перехід до місця, яке називається Скеля. Саме в цьому місці був Лоханський поріг. Вважалось, він був одним із страшних, згубних порогів. Як писав Яворницький, з лівого боку порогу знаходився Буців камінь (названо в пам'ять лоцмана Буць, який розбився на цьому камені), праворуч — кам'яна скеля. Між ними і пролягав головний хід, вужчий, порівнюючи з іншими порогами. Попастись в цей хід, щоб не зачепитися за скелю або Буців камінь — то і є хист лоцмана. Буців камінь зверху порога не було видно. Лише коли проходили поріг, було тоді видно, як через Буців камінь перекочується вода, падаючи, мов у прірву, з завихреннями та бурунами, й утворює воронку.

Буців камінь наразі під водою, а Скеля добре збереглася, хоча і не в тому вигляді, як колись, бо за радянських часів тут було створено кар'єр. Більше того, в саме цих скелях, за легендою, була Зміїна печера, яка є і нині внизу біля води, де від Геракла та жінки-змії народилися діти-скіфи. А запорізькі козаки в цих скелях переховували свої скарби.

Опісля переїжджаємо до Зміїного острова, зупинившись по дорозі на оглядовому майданчику, де річка Ворона впадає в Дніпро, огинаючи острів Великий Махартет. Вузькі важкопроїзdnі дороги приведуть нас до місця, яке по красі може зрівнятися з картинками глянцевого журналу з описом екзотичних країн. Стрільча скеля та острів Зміїний — ми спускаємось серед скель на оглядовий майданчик, слухаємо історію цих місць та маємо вільний час для фотосесії та релакс-відпочинку на облаштованих місцях.

Мандрівка далі нагадує Закарпаття. Гори, вкриті густою рослинністю, дорога вверх-вниз, могутні балки-яри, що спускаються до Дніпра — не віриться, що ми неподалік від міста-мегаполіса. Нас очікує музей-садиба «Волоська хата».

Можливо, ви вже і були в українських музеях-садибах. Та ця відрізняється надзвичайною охайністю і чистотою, різноманітними рушниками та сукнями, особливим орнаментом вишивки та гончарними виробами. Хата знаходиться на березі крутого схилу Дніпра, внизу мешкають журавлі, лелеки та інші річкові птахи. Що за волохи тут жили колись, чим займалися та яка їх історія — цікава

розповідь від господині, яка дуже любить свій край та вивчає краєзнавство. Опісля екскурсії – пригощання чаєм та плачіндою (пиріг, приготовлений за рецептами предків). Вільний час, відпочинок, можна перекусити своїми продуктами та купити крафтове варення.

Переїжджаємо в сторону Сурського порогу, по дорозі нас очікують декілька оглядових майданчиків. За 500 метрів до місця, де річка Сура впадає в Дніпро, виходимо з автобуса і далі — пішохідний перехід по стежині вздовж Дніпра. Екстремальний перехід по вузькому пірсу, який глибоко прорізає річку та закінчується невеличким майданчиком серед водної гладі в 150 метрах від берега. Навколо вода, високі кручі, неподалік – гирло та затоплений Сурський поріг і розповідь гіда про історичні події цього місця. З цього майданчику у вас будуть неповторні фото!

Останні 300 метрів... Ось воно, гирло – велика вода... Ми на стежці, де з однієї сторони гирло, а з іншої – круча. Підіймаємось на кручу, щоб з висоти пташиного польоту побачити це красиве місце. І...виходимо на територію вілли, яку ми назвали «Орлине гніздо», бо наче гніздо цього могутнього птаха, вілла розташувалась на високому краю кручі. Тут нас очікує відпочинок, прогулянка та фотосесія серед екзотичного парку з виглядом на гирло Сури і Дніпра, пригощання смачним чаєм. І роздуми про те, яка ж гарна наша Україна та як мало ми знаємо про місця, які поруч з нами.

Від'їзд. Орієнтовне прибуття в місто Дніпро – 17.30 год.

Вечеря.

В турі організовано частування в садибі-музеї «Волоська хата» - оплачується додатково.

Рекомендуємо взяти свої продукти, буде можливість пообідати в вільний час на території садиби. Є столики та лавочки під шатром.

Ціна туру: 555 грн

Вартість для дітей до 14 років: 495 грн.

У вартість входить: транспортне та екскурсійне обслуговування, послуги гіда, страхування.

У вартість не входить: вхідні квитки, харчування, особисті витрати.

Вартість вхідних квитків: садиба-музей «Волоська хата» — 100 грн (вартість входять екскурсія та перебування, чай, плачінда); вілла «Орлине гніздо» — 100 грн (вартість входять перебування, чай).

3. Авторський тур Петриківський етносвіт, майстер-клас та відпочинок на Голубих озерах

Програма туру:

- історія петриківського розпису, чим ми прославилися на весь світ;
- петриківські картини та світлини, старовинна піч та побут, майстер-клас та пригощення пирогами та чаєм;
- відпочинок в затишному куточку Голубого озера – прозора вода та піщаний пляж.

Виїзд з Дніпра комфортабельним автобусом від залізничного вокзалу о 8.00 год.

Туристичний магніт України – петриківський етнографічний музей: знайомство з історією розпису та старовинним побутом наших прабабусь, відомі художники петриківщини та майстер-клас по петриківському розпису, пригощання чаєм та пахучими пирогами. Цей музей не схожий на інші — тут цікаво та весело, гумор та приказки, а пироги — то також витвори петриківських пекарів.

12.00 — переїзд на Голубі озера. Відпочинок на туристичному комплексі з розвиненою інфраструктурою: піщаний пляж, лежаки, навіси, альтанки, кафе, гарна територія.

17.00 – від'їзд.

18.00 – орієнтовне прибуття в м. Дніпро.

Харчування у турі оплачується додатково.

Можна взяти свої продукти або ж купити їжу та випити каву в кафе туристичного комплексу.

Ціна туру: 525 грн

Дитина до 14 років – 475 грн.

У вартість входить: проїзд комфортабельним автобусом; пригощання пирогами та чаєм; послуги гіда; страхування.

У вартість не входить: вхідні квитки; харчування; особисті витрати.

Вхідні квитки, дорослий/дитина: етнографічний музей – 40/30 грн; майстер-клас по розпису – 40/30 грн; вхід на туристичний комплекс – 25 грн. Лежаки та альтанки за додаткову платню.

4. Авторський тур Петриківка, отаман Калнишевський та козацька Січ в Галушківці.

Програма туру. Петриківка – це круто! Адже кращі майстри по розпису живуть та ведуть творчу діяльність саме тут! Ми побуваємо в етнографічному музеї, де познайомимось не тільки з кращими картинами та історією розпису, а й старовинними предметами вжитку, побачимо розписану піч та намалюємо власний малюнок. Нас пригостять чаєм та пирогами, так що ми ще й скуштуємо витвори місцевих пекарів.

А на відродженій козацькій СІЧІ протовчанської паланки, що в Галушківці на нас чекають старовинні козацькі хати та подвір'я, цікава екскурсія, арсенал зброї, розваги та обід. Кожен зможе знайти собі заняття по душі – покататись на коні, потренуватись на козацькій тарані, постріляти з лука, прогулятись по хутору, познайомитись з домашніми тваринами, а чи й просто відпочити на запашному сіні

9.30 – збір групи на залізничному вокзалі в Дніпрі. Виїзд в Петриківку.

Петриківщина вже не раз дивувала своїм творчим потенціалом — петриківський розпис, козацькі хутори, етнографічні експозиції — не даром вона включена до світових цінностей ЮНЕСКО. Етнографічний музей по розпису – картини відомих художників, старовинні предмети побуту, піч, розмальована розписом, майстер-клас по петриківському розпису та пригощення чаєм з випічкою, адже місцеві пекарі тут відомі не менше майстрів.

Переїзд на хутір Галушківку до відродженої козацької Січі. Тут на нас чекають: зустріч на коні, з хлібом-сіллю та козацькими 100 грам; цікава колоритна екскурсія по хутору – старовинні хати, арсенал зброї, предмети

вжитку, ярмарковий стовп, показ володіння булавою, ціпом та нагайкою, веселі музики та забави, танці та розваги, а на закінчення обід: український борщ, козацький куліш, вареники, трав'яний запашний степовий чай та вергуни. Також вартість входить катання на козацькому коні та стрільба з лука.

Також ми зупинимось біля пам'ятнику отаману Петру Калнишевському, прогуляємось біля мальовничого озера та відвідаємо крамницю «Петриківський хліб», де зможемо купити запашну петриківську паляницю та смачні пироги за секретами петриківських пекарів. А ще... яскравий подарунок від гіда!

Орієнтовне повернення в Дніпро – 16.30-17.30 год.

Харчування.

Обід (оплачується додатково): український борщ, козацький куліш, вареники, трав'яний запашний степовий чай та вергуни.

Організований трансфер комфортабельним автобусом з м. Дніпро.

В місті Дніпро автовокзал знаходиться в 5 хв пішки від залізничного вокзалу, так що до нашого міста можна приїхати також автобусним транспортом. Потяги зі Львова, Києва, Одеси та інших напрямків прибувають на залізничний вокзал до 9.30 години.

Згідно представлених програм серед турів за формою організації переважають комбіновані, у сучасній літературі види туризму практично не підлягають жорсткій класифікації, частіше поєднується культурно-пізнавальний туризм з рекреаційним, задля відпочинку та культурного збагачення, також цей прийом допомагає не перенасичувати програму, краще засвоювати отриману інформацію та відновлювати сили.

Українці подорожують країною набагато більше, ніж раніше. Окрім пляжного відпочинку, туристів почав цікавити альтернативний відпочинок у межах області проживання. Як правило, жінки середнього віку найбільше віддають перевагу культурно-пізнавальному туризму, а також молодь (18-35 років)

2.3 Проблеми та перспективи розвитку культурно-пізнавального туризму

Розвиток культурно-пізнавального туризму в Україні стикається з рядом проблем, які впливають на його потенціал і розвиток. У багатьох регіонах України відсутня достатня туристична інфраструктура, така як готелі, ресторани, транспортні засоби та організовані екскурсії. Це може ускладнювати подорожі туристів та зменшувати їх комфорт. Багато цікавих культурно-історичних об'єктів недостатньо відомі як на місцевому так і на міжнародному рівнях. Відсутність ефективної маркетингової стратегії та просування призводить до обмеженої кількості відвідувачів та потенційних туристів. Бюджетні обмеження і нестача інвестицій у туризмі обмежують можливості цієї галузі. Недостатні кошти призводять до погіршення стану туристичних об'єктів, відсутності модернізації та недостатньої підтримки для реклами та просування.

Недостатня співпраця та координація: відсутність ефективної співпраці між різними органами влади, туристичними операторами, громадськими організаціями та іншими зацікавленими сторонами може утруднювати розвиток культурно-пізнавального туризму. Координація зусиль та спільна стратегія важливі для успіху галузі.

Війна має значний вплив на туристичні потоки в країні, постійні конфлікти, терористичні загрози та військові операції можуть викликати страх серед туристів і зменшувати їх бажання відвідувати країну. Війна призвела до пошкодження або знищення культурних та історичних пам'яток, туристичних об'єктів й інфраструктури. Економічний спад і зменшення прибутків населення, що впливає на доступність туристичних послуг, а також знижує покупну спроможність місцевих жителів і туристів. Також слід додати негативний вплив на імідж країни як туристичного напрямку, оскільки засоби масової інформації часто зосереджуються на конфлікті, повідомляючи про насильство та страждання, що відлякує потенційних туристів. Внутрішній туризм в Україні розвинутий ще недостатньо і потребує державної підтримки. У теперішній час

найбільш гальмівним фактором у розвитку туризму на суспільному рівні є відсутність уваги та підтримки з боку політиків та громадської влади. Коли на туризм не зважають, його доходи не визначені, відсутнє ретельне планування та, як наслідок, відсутній і розвиток. Як тільки буде глибока зацікавленість на законодавчому рівні, поєднання зусиль для піднесення статусу індустрії туризму на більш високий рівень, відтоді можна розраховувати на видимі результати. Також проблемою в Україні є те, що туристичні ресурси сьогодні використовуються далеко не в повному обсязі. Основою туристичної індустрії є насамперед туристична інфраструктура і турпослуги. Нинішній стан інфраструктури не задовольняє ні українських, ні іноземних туристів, а рівень сервісу і якості надаваних послуг робить нас іноді просто неконкурентоспроможними. Стан транспортної інфраструктури більшості територій характеризується низьким рівнем розвитку єдиної транспортної мережі, пришляхового сервісу та інформаційного облаштування, незадовільним станом дорожнього покриття та безпеки дорожнього руху. В Україні не розвинений сектор туристичної індустрії як такий. Різноманіттям туристичних послуг, можуть похвалитися переважно міста-мільйонери, міста загальноновизнаних зон рекреації та туризму, деякі історичні та культурні центри.

У таблиці 2.1 нами здійснено SWOT-аналіз розвитку культурно-пізнавального туризму у Дніпропетровській області, який дає можливість оцінити не тільки внутрішні фактори розвитку, а й вказати на зовнішні чинники, що впливають на розвиток туристичної дестинації (таблиця 2.4.).

Як можна побачити з таблиці 2.4. Дніпропетровська область має більшу кількість сильних сторін, проте значна кількість слабких сторін вказує на необхідність підвищення ефективності роботи у виді економічної діяльності регіону.

Незважаючи на певні досягнення у розвитку туризму, законодавство України має деякі недоліки, які можуть обмежувати його потенціал. Наприклад:

- Відсутність комплексного підходу. Україна не має одного комплексного закону про туризм, що координує всі аспекти туристичної галузі. Законодавство

про туризм розсіяне по різних законодавчих актах і регулюється різними органами влади, що може створювати плутанину та ускладнювати розвиток туризму.

- Відсутність стимулів для інвестицій. Недостатня прозорість та стабільність інвестиційного клімату у туристичній галузі можуть відлякувати потенційних інвесторів. Відсутність ефективних механізмів підтримки та стимулювання інвестицій обмежує розвиток нових готелів, інфраструктури та інших туристичних об'єктів.

Таблиця 2.4 – SWOT-аналіз розвитку культурно-пізнавального туризму Дніпропетровської області

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ol style="list-style-type: none"> 1. Економічно розвинутий регіон країни 2. Розвинута транспортна інфраструктура 3. Багата історико-культурна і духовна спадщина 4. Високий культурний та науковий потенціал 5. Високоєфективний ринок праці, приріст спеціалістів міжнародного рівня 6. Інвестиційна привабливість області 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Низький рівень матеріально-технічної бази 2. Необхідність впровадження інноваційних технологій 3. Відсутність стабільної системи фінансування об'єктів пізнавального туризму та правових важелів впливу 4. Застарілі підходи в менеджменті та неефективні форми співпраці з осередками національних творчих спілок та національно-культурними товариствами 5. Відсутність ефективної політики щодо впровадження нових пізнавальних проєктів
Можливості	Загрози
<ol style="list-style-type: none"> 1. Просування іміджу України як туристичної країни на державному рівні 2. Поглиблення зв'язків у сфері туризму з країнами ЄС 3. Активізація державної підтримки щодо підтримки туристичної індустрії через податкові пільги 4. Створення єдиної концепції сталого розвитку туризму у Дніпропетровській області 5. Завершення процесу децентралізації влади, проведення адміністративно-територіальної реформи 6. Розвиток внутрішнього туристичного ринку 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Закриття країн через пандемію 2. Можливість виникнення нової світової економічної кризи 3. Затягування процесу мирного врегулювання ситуації на Сході країни 4. Високий рівень інфляції, зниження рівня купівельної спроможності 5. Зміни у населення у ставленні до відпочинку 6. Погіршення конкурентоздатності вітчизняного туристичного продукту

Джерело: складено автором

- Проблеми з регулюванням якості послуг. Україна потребує більш ефективного контролю за якістю туристичних послуг та нормативно-правового регулювання цієї сфери. Відсутність чітких стандартів та механізмів оцінки та контролю може призводити до недоліків у якості обслуговування та негативного впливу на репутацію туристичного сектору в цілому.

- Недостатня підтримка розвитку регіонального туризму. Україна має значний потенціал у розвитку регіонального туризму, проте відсутність належної уваги до цього аспекту у законодавстві може призвести до нерівномірного розвитку туристичних регіонів країни. Необхідно стимулювати розвиток інфраструктури, підтримку та просування регіональних туристичних продуктів та заходів.

- Відсутність прозорості та доступності інформації. Важливим аспектом розвитку туризму є наявність доступної та точної інформації про туристичні об'єкти, послуги, маршрути, правила в'їзду та перебування. Відсутність централізованої бази даних та недостатня прозорість процесів у сфері туризму можуть впливати на довіру туристів та ускладнювати їхнє планування поїздок.

Вирішення цих проблем вимагатиме системного підходу та спільних зусиль з боку уряду, туристичних підприємств, громадськості та інших зацікавлених сторін.

Також слід зазначити позитивний вплив на суспільний добробут:

1. Підняти місцевий бізнес. Кожен турист повинен мати місце розміщення, харчуватися, розважатися. Кошти направлені на готелі або хостели, ресторани та кав'ярні, екскурсії, атракціони, музеї. Це допомога малому та середньому бізнесу, який насамперед вміє працювати на перспективу, підвищуватиме туристичний потенціал своєї локації.

2. Розширення світогляду. Будь-яка подорож за межі власного міста й області — змога зруйнувати нав'язані стереотипи, відкривати нові місця, історії, персоналії. Кожна мандрівка формує уявлення про оточуючий світ. Відпочинок, подорожі, мистецтво, культура стануть основними елементами, які заповнять вільний час людини

3. Створення здорової конкуренції між містами. Місцева влада, яка розуміє плюси від туризму, починає активно працювати у цьому напрямку. І змагатися з іншими містами за гостей. А така конкуренція завжди веде до креативних ідей і розвитку: ремонту інфраструктури, залучення організаторів та інвестицій. За туриста потрібно боротися. Але не силою, а розумом. Звісно, багатьом містам України ще треба дуже багато працювати, щоб дорівнятися, наприклад, до того ж Львова.

Висновки за розділом 2

Провівши аналіз розвитку культурно-пізнавального туризму можна зробити наступні висновки:

1. Досліджена Дніпропетровська область, яка розташована в центральній частині України, має значний потенціал для розвитку культурно-пізнавального туризму. Область багата на культурні, історичні та природні ресурси, які можуть зацікавити відвідувачів.

2. Визначено ряд аспектів, під час організації турів, до яких слід віднести наступні: вивчення історії та культури регіону, відвідування культурних пам'яток, участь у традиційних заходах та фестивалях, взаємодія з місцевими жителями, локальна кухня та ремесла, персоналізація туру.

3. Проаналізовані культурно-пізнавальні атракції Дніпропетровської області, а також найпопулярніші маршрути серед туристів. Визначено проблеми та перспективи розвитку культурно-пізнавального туризму, а саме: недостатня інфраструктура, недостатня промоція, недостатнє збереження культурної спадщини.

4. Визначено перспективи розвитку культурно-пізнавального туризму, які можуть сприяти його розвитку та збільшувати вплив на соціально-економічний розвиток регіонів, до них відносяться: розширення туристичної інфраструктури, розвиток цифрових технологій, створення унікального продукту, екологічна сталість.

РОЗДІЛ 3

СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ

3.1 Стратегія становлення культурно-пізнавального туризму у Дніпропетровській області

За Дніпропетровською областю та обласним центром містом Дніпром закріпився статус промислового центру України через багатий промисловий спадок, який сягає XIX століття. Завдяки розвиненій промисловості місто відіграло важливу роль у промисловому розвитку України, зокрема у виробництві машинобудівного, металургійного, енергетичного та хімічного обладнання (рис. 3.1.).

Рисунок 3.1 – Географічне розташування та основні характеристики територіальних одиниць Дніпропетровської області

Дніпро є домівкою для численних промислових підприємств, зокрема в сферах машинобудування, металургії, хімії, електротехніки, енергетики та інших

галузей. Такі великі підприємства, як Дніпровський металургійний комбінат, Завод ім. Малишева, Дніпроазот та інші, грають важливу роль у промисловому розвитку міста та країни в цілому. Дніпро має розвинену промислову інфраструктуру, включаючи порти, залізничні вузли, логістичні центри та інші об'єкти, що сприяють зручному переміщенню товарів та послуг усередині міста та міжнародній торгівлі.

Ці фактори негативно впливають на культурно-пізнавальний туризм, оскільки сформували певний стереотип не лише у потенційних туристів, гостей нашого краю, а й у місцевих жителів, які репрезентують цю думку.

Задля становлення промислового центру в якості культурно-пізнавального необхідно розробити стратегію розвитку туризму, а саме:

1. Диверсифікація продукту. Розвиток різноманітних туристичних продуктів і пропозицій може привернути ширший спектр туристів. Це може включати розвиток культурного туризму, екотуризму, пригодницького туризму, медичного туризму тощо. Розширення варіантів привабливих для туристів активностей може залучити різні цільові аудиторії. Створення нових маршрутів та туристичних шляхів, які пропонують унікальні та незвичайні досвіди, може залучити нових туристів. Наприклад, введення пригодницьких маршрутів, гастрономічних екскурсій, культурних маршрутів або туристичних маршрутів, пов'язаних з розвитком навичок або навчанням. Розширення спектру туристичних послуг, які надаються, може привернути різні цільові аудиторії. Наприклад, розробка медичного туризму, спортивного туризму, еко-туризму, культурних заходів, гастрономічних турів або туризму з піклуванням про дітей або літніх людей.

Використання новітніх технологій, таких як віртуальна реальність (VR), доповнена реальність (AR), мобільні додатки або інтерактивні платформи, може додати новий рівень взаємодії та досвіду для туристів. Наприклад, віртуальні екскурсії, інтерактивні маршрути, мобільні додатки для навігації та інформування. Розвиток туристичного продукту, який активно включає локальну культуру, традиції та спільноти, може створити особливий та

аутентичний досвід для туристів. Це може включати участь у місцевих фестивалях, ремесельництво, гастрономію, музику та танці, взаємодію з місцевими жителями тощо.

Забезпечення екологічної та сталої спрямованості туристичного продукту може привернути туристів, які цінують природу, екологію та стале споживання.

2. Розвиток інфраструктури. Покращення туристичної інфраструктури, такої як готелі, ресторани, транспортна мережа, аеропорти, дороги, може стимулювати зростання туристичного потоку. Якісна транспортна інфраструктура, включаючи міжнародні аеропорти, залізничні та автобусні вузли, дороги та громадський транспорт, робить місцевість легко доступною для туристів; засоби розміщення різної цінової категорії та спрямованості; інфраструктура, пов'язана з туристичними об'єктами і атракціями, включаючи музеї, пам'ятники, парки, пляжі, гори та інші, має бути належно розвинутою, а також облаштування навколо туристичних місць забезпечує зручність для туристів, включаючи дороги, стоянки, туалети, інформаційні таблички тощо. Найголовнішим є фактор безпеки подорожей це включає наявність медичних установ, поліцейських дільниць, пожежних станцій, систем водопостачання та електропостачання, а також дотримання стандартів безпеки в громадських місцях. Гарантування безпеки та комфорту туристів сприяє позитивним враженням від поїздки та збільшує їх задоволення.

3. Маркетинг та просування. Розробка ефективних маркетингових стратегій та кампаній може допомогти залучити більше туристів. Використання цифрових медіа, соціальних мереж, веб-сайтів, блогів, туристичного партнерства і участь у виставках та подіях можуть підвищити обізнаність про місцеві туристичні пропозиції та привернути увагу потенційних відвідувачів.

Важливо визначити цільову аудиторію та розділити її на групи або сегменти за такими критеріями, як вік, інтереси, дохід, регіон тощо. Це дозволить підприємству зосередити свої ресурси на найбільш перспективних сегментах і розробити спеціалізовані маркетингові стратегії для кожного з них.

За статистичними даними 44 % подорожуючих приїжджають до Дніпра задля відпочинку та розваг. Відвідують переважно масштабні спортивні та культурні події. Метою подорожі у місто для 31 % є навчання, стажування, робота і лише 25 % відвідують культурні об'єкти.

Часто комунікація туристичних агенцій не викликає яскравих емоцій та не стимулює до наступної покупки. Стокові фотографії, дешева реклама, стандартні напрямки для подорожей — це перші асоціації, які виникають від згадки про сайти туроператорів.

Але наразі ми спостерігаємо за розвитком агенцій, які створюють власний бренд. Їх соціальні мережі транслюють персональну філософію та мотиви. Це наближає споживача до команди та в майбутньому залучає у справжнє ком'юніті однодумців.

Звертаючи увагу на сучасні тенденції, ринок і надалі орієнтуватиметься здебільшого на внутрішнього туриста. Агентства пропонують рекреаційний відпочинок для українців у горах або в сільській місцевості, а також розробляють різноманітні автобусні тури за кордон.

Як і в інших галузях, найбільшою проблемою бізнесу у сфері залишається пошук платоспроможних клієнтів. Тут на допомогу можуть прийти ефективні маркетингові інструменти на основі аналітики великих даних.

Три корисні елементи для залучення туристів:

№1. Портрет клієнта.

Портрет клієнта допомагає «познайомитися» детальніше зі споживачами послуг. Наприклад, спеціалісти оператора проаналізують базу клієнтів турагентства та сегментують її за обраними критеріями, серед яких — вік, стать, переважна локація, інтереси тощо. Компанія отримає візуалізований звіт, де у відсотковому співвідношенні буде показано, хто найчастіше купує тури. Завдяки цьому можна адаптувати пропозицію під конкретну цільову аудиторію, а тим самим збільшити кількість клієнтів.

№2. Геоаналітика.

Готелі можуть побачити, з яких областей України до них у регіон найчастіше приїжджають туристи за допомогою геоаналітики від Київстар. Завдяки цьому підприємці можуть розробити акційні пропозиції для потенційних відвідувачів з урахуванням географічних особливостей. Також можна посилити свою рекламу у містах, звідки їде найменше гостей, та відкрити свою точку обслуговування у регіонах із найвищим попитом.

№3. Таргетовані розсилки.

Щоб влучно комунікувати з наявними та потенційними клієнтами, варто скористатися таргетованими SMS- або Viber-розсилками. Вони дозволяють надіслати персоналізовану пропозицію окремим групам клієнтів. Отримувачів можна сегментувати за понад 100 критеріями, такими як вік, стать, переважна геолокація, тип девайса, наявність дітей, наявність домашніх тварин, інтереси, подорожі, стиль життя тощо.

Створення сильного бренду є важливим елементом маркетингової стратегії туристичного підприємства. Підприємство повинно розробити унікальну ідентичність, яка виділить його на ринку. Це можна зробити через стильний логотип, слоган, корпоративні кольори та незабутній враження, яке клієнти отримують під час взаємодії з підприємством.

Встановлення вірної цінової політики допомагає залучити клієнтів і збільшити прибуток. Туристичні підприємства можуть використовувати різні стратегії ціноутворення, такі як конкуренто спрямоване ціноутворення, диференційоване ціноутворення або стратегію преміум-сегмента, залежно від своєї цільової аудиторії та позиціонування бренду. Регулярні акції, спеціальні пропозиції та знижки можуть бути ефективним способом залучення нових клієнтів і підтримки інтересу вже існуючої клієнтської бази. Підприємство може пропонувати сезонні знижки, пакетні пропозиції або ексклюзивні привілеї для постійних клієнтів.

Маркетингові комунікації - ефективне спілкування з потенційними клієнтами є важливим аспектом маркетингової стратегії. Туристичні підприємства можуть використовувати різні канали комунікації, такі як

соціальні медіа, електронна пошта, реклама, партнерські відносини тощо, для просування своїх послуг і взаємодії зі своєю аудиторією.

Спостереження за трендами у галузі туризму та впровадження інновацій можуть допомогти туристичному підприємству виокремитися на ринку і привернути увагу клієнтів. Наприклад, впровадження технологічних рішень, створення унікальних туристичних пропозицій або розвиток екологічно-свідомих ініціатив

Ці стратегії можуть варіюватися в залежності від конкретного типу туристичного підприємства (готель, туроператор, туристичне агентство тощо) та його цілей. Важливо провести аналіз ринку, зрозуміти потреби та переваги своєї цільової аудиторії і розробити стратегію, що найкраще відповідає специфіці підприємства.

№4. Розвиток сталого туризму.

Забезпечення сталого розвитку туризму є важливим аспектом стратегії. Це збереження культурної спадщини, традицій та місцевих способів життя. Стимулювання взаємодії між туристами та місцевими жителями, включення останніх у розвиток туристичної індустрії, пропагування автентичного туристичного досвіду. Сталі туристичні практики можуть привернути відповідальних туристів та забезпечити тривалість розвитку туризму.

№5. Партнерство та співпраця.

Співпраця між туристичними організаціями, громадськими організаціями, місцевими владами, бізнес-сектором та іншими зацікавленими сторонами є важливою для успіху розвитку туризму. Спільні проекти, обмін досвідом та ресурсами

Туристичний регіон може включати в себе окремий комплекс, місцевість, район, область, країну або навіть групу країн, які приваблюють туристів своїм туристичним потенціалом.

Розвиток туристичних регіонів вимагає системного підходу і реалізації різноманітних заходів. Одним із важливих інструментів є розробка та впровадження регіональних цільових програм. Ці програми визначають

стратегію розвитку туризму в даному регіоні і включають в елементи, які наведені у таблиці 3.1

Таблиця 3.1 – Елементи стратегії розвитку туризму

Найменування	Визначення
Аналіз потенціалу	Вивчення природних, культурних, історичних та інших ресурсів регіону, що можуть привертати туристів. Виявлення туристичних об'єктів і ресурсів, які потребують розвитку та популяризації.
Розробка інфраструктури	Створення необхідної туристичної інфраструктури, такої як готелі, ресторани, транспортні засоби, дороги, маршрути, музеї, парки тощо. Розвиток інфраструктури допомагає поліпшити комфортність туристичного відпочинку та забезпечити задоволення потреб туристів.
Маркетинг та реклама	Розробка стратегії маркетингу та реклами для привертання туристів. Це включає розробку туристичних просувальних матеріалів, участь у туристичних виставках та ярмарках, просування регіону через соціальні медіа та інтернет.
Розвиток послуг	Створення різноманітних туристичних послуг, таких як екскурсії, гідро- та аеротури, культурні заходи, спортивні активності тощо. Розвиток і диверсифікація послуг допомагає привернути різні категорії туристів і задовольнити їхні потреби.
Збереження природи та культурної спадщини	Забезпечення екологічно стійкого розвитку туризму та захист природних та культурних ресурсів регіону. Збереження природи і культурної спадщини є важливим фактором для привертання туристів та забезпечення тривалості розвитку туристичного регіону.

Джерело: розраховано автором

Реалізація регіональних цільових програм допомагає планувати і керувати розвитком туристичного регіону, забезпечувати якісні послуги для туристів та сприяти його конкурентоспроможності на ринку туризму.

3.2 Розробка екскурсії «Стежками Дніпропетровщини»

Враховуючи, що Дніпропетровський регіон має багату архітектуру священних культових об'єктів, таких, як церкви, синагоги та інші місця поклоніння тут доречно розвивати пізнавальні тури храмової архітектури. Релігійні і священні споруди є одними з найбільш вражаючих будівель,

створених людством. Цивілізації минулих століть вкладали великі зусилля і засоби в сакральну архітектуру. А відвідування саме храмової архітектури може мати на меті, як задоволення інтересів віруючих людей, так і загально-пізнавальних інтересів пересічного туриста.

Тому, ми пропонуємо розробити культурно-пізнавальну екскурсію «Стежками Дніпропетровщини», що допоможе популяризувати Дніпропетровську область на ринку вітчизняного туризму.

Пропонується створити екскурсію за наступним маршрутом - центральний автовокзал м. Дніпро - Шолоховський (Токійський) водоспад – місце загибелі князя Святослава Ігоровича – етно-садиба Майорова хата – Кодацька фортеця – Яхт клуб Січ (рис. 3.2.)

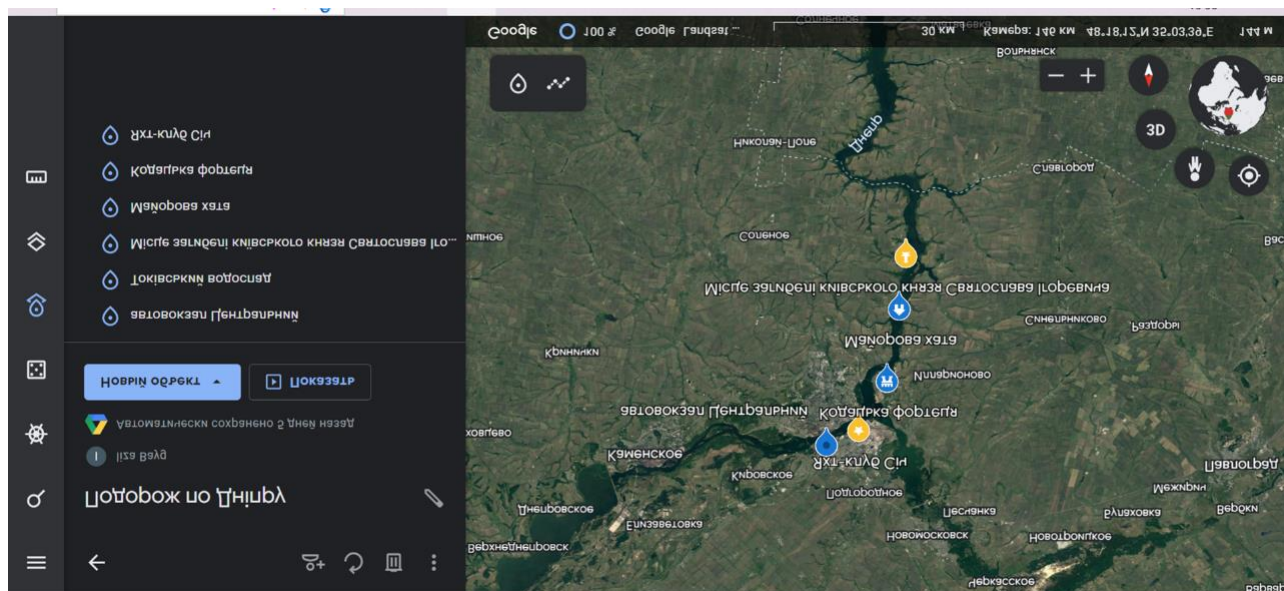

Рисунок 3.2 – Скріншот протяжності культурно-пізнавальної екскурсії «Стежками Дніпропетровщини»

Джерело: складено автором

Оскільки даний маршрут розроблено в одному регіоні, він передбачає комфортність, достатність вільного часу для туристів та цікавість для кожної особи зокрема. Маршрут нашої екскурсійної програми є тематичним, оскільки

переважає екскурсійне обслуговування та пізнавальну спрямованість. Перевагою даного туристичного продукту є те, що він не є міжсезонним.

Тип маршруту: комбінований

Протяжність маршруту: 367км

Кількість осіб в групі: 10 чоловік.

Програма екскурсії.

На екскурсії Ви поринете в різні історичні епохи Дніпропетровщини, дізнаєтесь таємницю Токійського водоспаду, обставини загибелі князя Святослава Ігоровича після чого ми вирушимо у подорож Дніпром на паромі де наступною зупинкою буде етно-садиба Майорова хата, поринемо у атмосферу українського побуту у музеї, а також будемо частуватися варениками, а на останок дізнаємось історію розквіту та занепаду Кодацької фортеці.

9:00 – зустріч на 3 платформі на Центральному Автовокзалі м. Дніпро (вул. Курчатова 10)

9:30 – виїзд

12:00 – прибуття до Токійського водоспаду

13:00 – виїзд до місця загибелі князя Святослава Ігоровича

14:00 – прибуття, прогулянка парком до пам'ятної стели

15:40 – посадка на катер, інструктаж з техніки безпеки

16:00 – відправлення до етно-садиби Майорова хата

17:30 – прибуття

17:45 – екскурсія від господарів

18:20-19:00 – вільний час

19:00 – частування варениками (за бажанням 100грн з особи)

19:20 – посадка на катер

19:40 – відправлення до Кодацької фортеці

20:10 – прибуття (огляд історичного місця відбувається з катеру через неможливість висадки на берег)

20:10 – 20:30 – розповідь екскурсовода

20:30-21:00 – повернення у м. Дніпро

Місце висадки: Яхт-клуб Січ вулиця Набережна Перемоги, 77Б, Дніпро
Калькуляція туру.

Токійський водоспад; місце загибелі князя Святослава Ігоровича – вхід вільний.

Відвідування етно-садиби Майорова хата: - дорослі: 50 грн;

Відвідування садиби: - діти 25 грн;

Обід у садибі - 100 грн/з чол.

Оренда катеру «Шквал» - 900 грн за год. (місткість до 15 осіб) 5 годин – 4500 грн.

Послуги супроводжуючого гіда – 3000 грн.

Оренда автобусу + водій – 4000 грн.

Страхування – 120 грн.

Вартість екскурсії на одного без турпакету – 1320 грн.

Вартість екскурсії з турпакетом – 1420 грн.

Прибуток туроператора 10% від загальної вартості туру – 1320 грн. без турпакета, 1420 грн. з турпакетом.

Комісійна винагорода турагента 5% - 660 грн. без турпакету, 710 грн. – з турпакетом.

Отже, запропонована культурно-пізнавальна екскурсія «Стежками Дніпропетровщини» допоможе популяризувати Дніпропетровську область на ринку вітчизняного туризму.

Висновки за розділом 3

За результатами досліджень, виконаних у розділі три, зроблено наступні висновки:

1. Виділено шляхи подолання проблем культурно-пізнавального туризму шляхом розробки стратегії його становлення у Дніпропетровській області.

2. Доведено, що важливими є розробка та реалізація маркетингових кампаній, які акцентують унікальність та цікавість культурних об'єктів і

привабливість місць історичного значення а також використання соціальних медіа, рекламних матеріалів, веб-сайтів, туристичних платформ та інших каналів комунікації для просування цих місць серед потенційних туристів.

3. Розглянута співпраця з місцевими органами влади та громадами з метою розробки та впровадження стратегій розвитку культурно-пізнавального туризму а також залучення місцевих жителів до просування своєї культурної спадщини, організації культурних заходів, фестивалів, екскурсій та інших подій, які сприяють збагаченню туристичного досвіду.

4. З'ясовано, що необхідно створювати та поліпшувати туристичну інфраструктуру, яка дозволяє зручно та комфортно відвідувати культурні об'єкти. Це може включати будівництво або реконструкцію готелів, ресторанів, музеїв, центрів інформації для туристів, паркінгів та інших об'єктів, які підтримують туристичний потік.

5. Розглянута співпраця з туристичними агентами та туроператорами, з метою включення культурно-пізнавальних маршрутів та програм в їх пропозиції.

6. Запропонована культурно-пізнавальна екскурсія «Стежками Дніпропетровщини» яка допоможе популяризувати Дніпропетровську область на ринку вітчизняного туризму.

ВИСНОВКИ

На основі результатів проведеного дослідження можемо сформулювати наступні висновки.

1. З'ясовано, що культурно-пізнавальний туризм є важливим компонентом туристичної галузі, оскільки він сприяє збереженню та вивченню культурної спадщини, пропагуванню історичних та культурних цінностей, а також сприяє розвитку економіки та суспільства. Культурно-пізнавальний туризм, як особливий вид діяльності, вимагає ресурсного забезпечення, яке відрізняється більшою різноманітністю порівняно з іншими видами діяльності. Для формування цього типу туристичного продукту потрібна широка гама ресурсів. Розширення спектру туристичних послуг вимагає інтенсивного пошуку нових та цікавих туристичних пропозицій.

2. Визначено, що у взаємодії між туристичними фірмами та установами культури лежить основа формування та просування культурно-пізнавального туризму. Установи культури є носіями, зберігачами та творцями культурної спадщини та культурних благ кожного окремого регіону, тоді як туристичні фірми виступають посередниками, які просувають культурний продукт до різних категорій споживачів. Туристичні фірми надають рекомендації, що дозволяють установам культури адаптувати свою діяльність до вимог ринку. Ця взаємодія дозволяє врахувати дві важливі складові у майбутньому продукті культурно-пізнавального туризму: економічну вигоду та культурний розвиток.

3. Визначено, що Україна має надзвичайно вигідне географічне та геополітичне розташування, розвинену транспортну мережу, володіє значними природно-рекреаційними та історико-культурними ресурсами, населена працелюбним і гостинним народом. Забезпечити належну віддачу від цього потужного потенціалу, використати його в інтересах активного відпочинку та оздоровлення можна лише за умови чіткої організації туристичної діяльності, зміцнення існуючої та створення нової матеріально-технічної бази, залучення

досвідчених і кваліфікованих кадрів, тобто за умови правильної організації та ефективного управління туризмом.

4. Слід зауважити, що розвиток культурно-пізнавального туризму суттєво впливає на такі сектори економіки, як транспорт, торгівля, зв'язок, будівництво, сільське господарство, виробництво товарів народного споживання, і є одним із найбільш перспективних напрямків структурної перебудови економіки. Однак, для його раціонального використання та подальшого розвитку потрібні певні кроки.

5. Розглянуто співпрацю між туристичними фірмами та установами культури, що є важливим фактором у формуванні та просуванні культурно-пізнавального туризму. Посередництво та співпраця між цими сторонами можуть стимулювати розвиток нових туристичних пропозицій, адаптуючи діяльність установ культури до потреб ринку.

6. Доведено, що розвиток туризму в Україні потребує комплексного підходу, включаючи співпрацю державних органів, громадських організацій, підприємств туристичної галузі та інших зацікавлених сторін. Важливо враховувати світовий досвід, адаптуючи його до українських реалій та особливостей.

7. Визначено ряд аспектів, під час організації турів, до яких слід віднести наступні: вивчення історії та культури регіону, відвідування культурних пам'яток, участь у традиційних заходах та фестивалях, взаємодія з місцевими жителями, локальна кухня та ремесла, персоналізація туру.

8. Проаналізовані культурно-пізнавальні атракції Дніпропетровської області, а також найпопулярніші маршрути серед туристів. Визначено проблеми та перспективи розвитку культурно-пізнавального туризму, а саме: недостатня інфраструктура, недостатня промоція, недостатнє збереження культурної спадщини.

9. Запропонована культурно-пізнавальна екскурсія «Стежками Дніпропетровщини» яка допоможе популяризувати Дніпропетровську область на ринку вітчизняного туризму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ткаченко Т.І., Дупляк Т.П. Конвергентність ринку туристичних послуг. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2018. С. 32-41.
2. Стратегії позиціонування та просування бренда міста Дніпра на 2018-2022 роки. URL : https://vodokanal.dp.ua/inf/rishennya_dmr_11-33.pdf.
3. Стратегія активізації туристичного потенціалу м. Дніпра на 2018-2027 роки. URL: https://dda.dp.ua/wp-content/uploads/2017/12/17_27.pdf.
4. Мацука В.М. Державне регулювання міжнародного туризму в Україні. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. Вип. 4 (1). С. 15–22. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PSPE_print_2019_4%281%29_4.
5. Орлова О.В. Культурний туризм як засіб діалогу культур. *Культура і сучасність*. 2009. № 2. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Kis/2009_2/19.pdf.
6. Державна служба статистики України. Статистична інформація URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
7. Державне агентство України з туризму та курортів URL: <http://www.tourism.gov.ua>.
8. Державний реєстр національного культурного надбання URL: <http://web.archive.org/web/20081231050720/http://www.heritage.com.ua/reestry/index.php?id=67>.
9. Попович С.І. Туристично-екскурсійні ресурси України: Вступ до проблеми. *Туристичні ресурси України : зб. наук. статей*. К. : Типографія ФПУ, 2015. С. 7-17.
10. Вечерський В.В. Пам'ятки архітектури та містобудування України: довідник державного реєстру національного культурного надбання. К. : Техніка. 2000. 664 с.
11. Чередниченко О.Ю. Можливості та перспективи розвитку індустріального (промислового) туризму у східному регіоні України. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2009. № 28. С. 71–74.

12. Замки та храми України. URL: <http://www.castles.com.ua>.
13. Історико-культурна спадщина України URL: <http://uamuseum.com/>.
14. Гаазька декларація по туризму (прийнята 14 квітня 1989 г.). URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_904.
15. Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_089.
16. Козловський Є.В. Іноземний досвід регулювання міжнародного туризму та його використання в Україні. *Державне управління: теорія та практика*. 2005. №1. URL: http://tourlib.net/statti_ukr/kozlovsky.htm.
17. Матвієнко А. Державно-правове регулювання туристичної галузі в Україні: історичний аспект. *Юридична Україна*. 2014. № 2. С. 19.
18. Божко Л.Д. Культурний туризм як важливий чинник соціально-культурного розвитку регіонів України. *Культура України*. 2011. Вип. 32. С. 169–179.
19. Пилипів В.І. Нематеріальна культурна спадщина як об'єкт національної ідентичності. *II Міжнар. наук.-практ. конф. фестиваль, Київ, 25-26 жовт., 2018 р. М-во освіти і науки України, М-вокультури України, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв, Київ. ун-т культури, Ф-т гот.-ресторан. і турист. бізнесу*. К.: Вид. центр КНУКіМ, 2018. С. 152-157.
20. Поливач К.А. Культурна спадщина та її вплив на розвиток регіонів України. *Наук. ред. Л. Г. Руденко*. К.: Інститут географії НАН України, 2012. 208 с. URL: https://igu.org.ua/sites/default/files/pdf-text/PolyvachK_Heritage.pdf
21. Полтавець А.М. Рекреаційний потенціал Дніпропетровської області. *Сторінка молодого вченого. Серія Землеустрій, кадастр і моніторинг земель*. 2015. № 2/3. С. 72-81.
22. Приймак Д.Й. Глобальний туризм як паломництво духу. *Гілея: науковий вісник*. 2015. Вип. 102. С. 290-294.
23. Проблеми розвитку туристичного бізнесу : монографія. за заг. ред. Г. П. Скліяра, В. Г. Шкарупи. Полтава: ПУЕТ. 2013. 233 с.
24. Савіцька О.П., О.І. Федорович *Культурний туризм: реалії та*

перспективи розвитку у Львівській області. *Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України*. 2014. Вип. 24.1. С. 376-383.

25. Семенова М.В. Правова класифікація туризму та регулювання туристичної діяльності. *Право та інноваційне суспільство*. 2015. № 1. С. 82.

26. Управління культури, національностей та релігій Дніпропетровської облдержадміністрації. URL: <http://www.culture-kievobl.com.ua/>.

27. Хмурова В.В. Менеджмент підприємницької діяльності: навч. посіб. К.: Нац. ун-т технологій та дизайну. 2013. 286 с.

28. Черниш І.В. Проблеми нормативно-правового регулювання розвитку туристичної галузі в Україні та її регіонах. *Соціально- економічні проблеми сучасного періоду України*. 2014. Вип. 5. С. 257-266.

29. Чорненький В.В. Адміністративно-правове регулювання та державне управління туристичною сферою України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки*. 2016. № 845. С. 183.

30. Юхновська Ю.О. Вплив глобалізації та євроінтеграції на туристичну галузь України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. №23. С.147-152.